

**BULLETIN
SLOVENSKEJ ASOCIÁCIE
KNIŽNÍC**

ROČNÍK 8

ČÍSLO 4

BRATISLAVA 2000

**Toto číslo Bulletinu SAK bolo vydané s finančným príspevkom
Ministerstva kultúry SR.**

OBSAH

D. Gondová: Zamyslenie sa pred voľbami	3
--	---

ČLÁNKY – ŠTÚDIE

D. Gondová: Slovenská asociácia knižníc na prahu nového tisícročia	4
H. Pangrácová: Ústav informácií a prognóz školstva, Slovenská pedagogická knižnica a múzeum školstva a pedagogiky	10
D. Kožuchová: Prieskum využívania elektronických informačných zdrojov v akademických (a niektorých vedeckých) knižniciach. Aký bude náš ďalší krok?	13
I. Hurná: 75. výročie Knižnice P. O. Hviezdoslava v Prešove	17
B. Bellérová: Slovenská poľnohospodárska knižnica v Nitre - realita, možnosti, perspektívy	19

INFORMÁCIE

M. Horváthová: V ÚK SAV po novom alebo Ako sme zvládli zmeny informačného systému	23
J. Guľa: Formáty v elektronických bázach dát slovenských knižníc	24
S. Kováčová, E. Vefasová: Verejné knižnice v novej Európe	26
M. Ehnová: Knihovny súčasnosti 2000	28
Výstavba Národnej technickej knižnice ČR	30
Megaknižnica nad morom	30

PREČÍTALI SME ZA VÁS

M. Hora: Program „Verejné informačné služby knižníc“ v Českej republike	32
Verejné knižnice a reforma štátnej správy a samosprávy v ČR	36
V. Colodrón: Knižnice v Španielsku	39
Je. V. Derevianková: Navigátory poznania: budúcnosť knihovníckej a informačnej profesie	44
M. Bridges: Výmena elektronických dokumentov, Biela kniha	47

EBLIDA INFORMUJE

I. Mauritzenová: Smernice Rady Európy a EBLIDA o knižničnej legislatíve a politike v Európe	50
G. Vitiello: Smernica o knižničnej legislatíve a politike v Európe	55

JUBILEÁ

Miloš Kovačka šesťdesiatnikom	58
-------------------------------------	----

Bulletin

Slovenskej asociácie knižníc 4/2000

VYDAVATEĽ

Slovenská asociácia knižníc

Sekretariát:

Ústredná knižnica FiF UK

Gondova 2, 818 01 Bratislava

PREDESEDA SAK

Daniela Gondová

HLAVNÝ REDAKTOR

Ján Kurák

REDAKČNÁ RADA

Jana Amrichová, Želmíra Brozmannová, Anna Gašparovičová,

Mária Koložváryová, Mária Mlynáriková, Danka Petrášová,

Tatiana Popová, Darina Šovčíková

MIESTO A ROK VYDANIA

Bratislava 2000

NÁKLAD

135 výtlačkov

TLAČ

Centrum VTI SR v Bratislave

VYDÁVA SA PRE INTERNÚ POTREBU SAK ŠTYRIKRÁT ROČNE

Zamyslenie sa pred voľbami

PhDr. Daniela Gondová

Posledné desaťročie si pri vstupe do volebných miestností azda všetci oveľa väčší ako predtým uvedomujeme, akú máme možnosť správnym rozhodnutím, správnu voľbou ovplyvniť nielen svoj život, ale aj životy svojich blízkych, svojho mesta, štátu. Rozhodujeme sa vždy správne? Čo všetko nás pri hlasovaní ovplyvňuje? Poznáme svojich „vyvolených“? Zaujali nás ich predvolebné sľuby, zaujímavý program strany, hnutia? Čakáme po voľbách na naplnenie týchto sľubov a sme sklamaní?

Možno by sme sa aj seba mali opýtať, či sme urobili dostatok, resp. aspoň niečo, aby sme sa aj my podieľali na zlepšení podmienok svojho osobného či pracovného života. Mnohí z vás si pomyslia, že na to nemajú podmienky, sú príliš „nízko“, nemôžu o ničom rozhodovať, na nič vplývať. Dostatočne si neuvedomujeme tú silu, ktorú my – obyčajní voliči – vo svojich rukách, a teda hlasoch, máme. Veď my rozhodujeme o tom, kto bude „hlavou“ štátu, kto bude v parlamente, na krajskom úrade i v odbornom občianskom združení.

Naša knihovnícka komunita tvorí významnú zložku kultúry, ktorú reprezentujú aj profesijné združenia – Spolok slovenských knihovníkov a Slovenská asociácia knižníc. Za posledné obdobie, od posledných parlamentných volieb, sme mali možnosť sa prostredníctvom občianskych združení podieľať na tvorbe významných koncepčných a legislatívnych dokumentov. Môžeme konštatovať, že bol a je záujem o náš názor, naše stanovisko. Veľa problémov sa vyriešilo, ďalšie sa riešia. Nie, nie sme prílišní optimisti. Zďaleka sa nepodarilo všetko; množstvo problémov je a bude. My priamo alebo naši zástupcovia – predstavitelia občianskych združení – musia však nielen byť pri ich riešení, ale musia sa na tomto riešení aj aktívne podieľať.

Opäť zdôrazňujeme, že my rozhodujeme o tom, kto nás bude reprezentovať, kto bude v našom mene a za nás všetkých hovoriť či konať.

Vofme preto správne a správnych ľudí v profesijnom i občianskom živote. V novembri 2000 budeme voliť nových predstaviteľov Slovenskej asociácie knižníc a bude referendum...

Slovenská asociácia knižníc na prahu nového tisícročia

PhDr. Daniela Gondová

Na záver štvrtého volebného obdobia Slovenskej asociácie knižníc, ktoré zhodou okolností končí na sklonku 2. tisícročia, sa pokúsime o určitú rekapituláciu doterajšej činnosti asociácie. Ťažiskom hodnotenia bude najmä posledné štvorročné obdobie. Popri tom spomenieme najvýznamnejšie aktivity predchádzajúcich volebných období, keďže činnosť asociácie – bez ohľadu na jej vedenie – bola nepretržitá, plynulá. Pri tejto príležitosti sa zamyslíme ako ďalej, na aké aktivity sa v blízkej či vzdialenejšej budúcnosti zamerať.

Na jeseň v roku 1992 sa tri najväčšie slovenské knižnice – Slovenská národná knižnica Matice slovenskej, Univerzitná knižnica v Bratislave a Slovenská technická knižnica – dohodli na potrebe užšej spolupráce, ktorú by bolo vhodné „zastrešiť“ nezávislým odborným občianskym združením (registrovaným na Krajskom úrade v Bratislave dňa 9. októbra 1992). V Stanovách Slovenskej asociácie knižníc je hlavnou nosnou úlohou práve účinná spolupráca knižníc, ich dobrovoľná koordinácia a neformálna vzájomná podpora. K týmto zámerom a cieľom sa v čase vzniku Slovenskej asociácie knižníc prihlásilo tridsať slovenských knižníc.

V súčasnosti na jeseň roku 2000 je počet členských knižníc takmer osemdesiat (presne 77). Členmi asociácie sú všetky vedecké a krajské knižnice, väčšina akademických a regionálnych, mnohé mestské a viaceré špeciálne knižnice. Domnievame sa, že je to dôkazom správnosti myšlienky a cieľov zakladateľov asociácie. Slovenská asociácia knižníc má za sebou nielen množstvo odborných podujatí, seminárov, ktoré zabezpečila po odbornej i organizačnej stránke, ale aj významný podiel na príprave legislatívnych dokumentov, expertných stanovísk k rôznym koncepciám, projektom, transformačným zámerom. Predpokladáme, že práve jasné, jednoznačné, konkrétne a nemeniace sa stanoviská a názory predstaviteľov Slovenskej asociácie knižníc si získali dôveru kolegov z knižníc, ktorí asociáciu nielen podporovali, ale aj verili, že podporí ona ich, pomôže im. Dnes je Slovenská asociácia knižníc rešpektovaným a uznávaným partnerom do diskusie pre štátne a samosprávne orgány.

Základným východiskovým dokumentom, ktorým sa riadi činnosť asociácie, sú už spomínané Stanovy Slovenskej asociácie knižníc. Prvé stanovy boli pripravené predstaviteľmi troch zakladajúcich knižníc v septembri 1992. Na valnom zhromaždení v marci 1993, po rozsiahlej diskusii, boli schválené viaceré zmeny a vydané nové Stanovy Slovenskej asociácie knižníc. Stanovy sa vo svojich jednotlivých článkoch zaoberajú cieľmi asociácie, princípmi výstavby a činnosti, predmetom a obsahovým zameraním,

členstvom v asociácii, orgánmi asociácie – valným zhromaždením, správnu radou, odbornými skupinami, hospodárením a majetkom, spôsobom rozpustenia asociácie. Po štyroch rokoch činnosti, na základe podnetov z členských knižníc, sa stanovky opäť dopĺňali, a to o možnosť vytvárať okrem odborných skupín aj sekcie, zložené z členských knižníc príbuzného zamerania, zvýšil sa počet členov správnej rady. Posledná, v porovnaní s predchádzajúcimi rozsiahlejšia úprava sa na základe verejnej diskusie a pripomienok členských knižníc schválila na valnom zhromaždení v apríli roku 2000. Významná je najmä skutočnosť, že sa predĺžilo volebné obdobie o jeden rok (z dvoch rokov na tri), čo umožní voleným orgánom realizovať aj dlhodobejšie projekty. Zmeny v stanovách boli odsúhlasené a riadne evidované na krajskom úrade. (Úplné znenie novelizovaných Stanov Slovenskej asociácie knižníc dostali všetky členské knižnice na valnom zhromaždení 9. novembra 2000.)

Správna rada Slovenskej asociácie knižníc je, po valnom zhromaždení, najvyšším orgánom asociácie. Na riešenie problémov v jednotlivých oblastiach činnosti alebo konkrétnych úloh si vytvára odborné skupiny a sekcie. Na začiatku činnosti asociácie vedúci odborných skupín, resp. sekcií, neboli členmi správnej rady, čo sa prejavilo v nedostatočnej operatívosti a čiastočne to spôsobovalo určité oneskorenie v ich informovanosti. Rozhodnutie poveriť priamo člena správnej rady vedením odbornej skupiny sa ukázalo správne. Súčasne sa v priebehu jednotlivých rokov vykrystalizovalo zameranie aj počet odborných skupín i sekcií. V posledných dvoch volebných obdobiach pôsobili v rámci Slovenskej asociácie knižníc tieto odborné skupiny a sekcie:

- ◆ odborná skupina pre dlhodobý rozvoj,
- ◆ odborná skupina pre informatizáciu,
- ◆ odborná skupina pre legislatívu,
- ◆ odborná skupina pre zahraničnú spoluprácu,
- ◆ odborná skupina pre edičnú činnosť,
- ◆ sekcia pre verejné knižnice,
- ◆ sekcia pre akademické knižnice.

Domnievame sa, že názvy odborných skupín a sekcií dostatočne vystihujú obsah a zameranie ich aktivít a nie je potrebná ich podrobnejšia charakteristika. Členmi odborných skupín a sekcií sú najlepší experti na príslušné oblasti z členských knižníc. Kolegovia z jednotlivých odborných skupín vzájomne spolupracujú nielen medzi sebou, ale aj s predstaviteľmi ostatných knižníc, ktoré nie sú členmi asociácie.

Veľmi úzka a bezprostredná je spolupráca so Spolkom slovenských knihovníkov. Mnohé odborné podujatia sa robili v súčinnosti, združovali sa odborné, organizačné kapacity i finančné prostriedky.

Spomenieme aspoň stručne najvýznamnejšie celoslovenské podujatia, na ktorých boli prijaté významné rozhodnutia a dokumenty. Konferencia „Slovenské knihovníctvo v čase spoločenských premien a do roku 2000“ bola prvým pokusom sformulovať vec-

né východiská transformácie slovenského knihovníctva. Garantom podujatia bola Slovenská asociácia knižníc. Konferencia sa konala v novembri roku 1994 v Bratislave a možno ju považovať i za začiatok prípravy 1. slovenského knihovníckeho kongresu (Nitra, máj 1996). Na kongrese (garant Spolok slovenských knihovníkov) sa prijala Deklarácia 1. slovenského knihovníckeho kongresu, v ktorej sa definovali najdôležitejšie úlohy slovenského knihovníctva.

V tomto období – počas rokov 1995 až 1998 – sa mimoriadne veľa pozornosti venovalo problematike transformácie slovenského knihovníctva a vytváraniu regionálnych kultúrnych centier. Stanoviská Slovenskej asociácie knižníc boli od začiatku jednoznačné a považovali celý experiment s regionálnymi kultúrnymi centrami za nezmyselný a neperspektívny. Komplexne sa hodnoteniu doterajšieho priebehu transformácie knihovníctva venovala konferencia Slovenské knižnice '97. Ťažisko prípravy tohto podujatia spočívalo najmä na novovytvorenej sekcii verejných knižníc Slovenskej asociácie knižníc, keďže transformácia sa najviac dotýkala tejto skupiny knižníc. Dokumenty z konferencie nadväzovali na závery 1. slovenského knihovníckeho kongresu a potvrdili ich. V súlade s odporúčaniami sielnickej konferencie sa v priebehu roka 1998 uskutočnil audit knižníc a počas 1. polroka 1999 sa vo všetkých krajoch uskutočnili krajské konferencie, na ktorých sa zhodnotil súčasný stav slovenského knihovníctva, pripravili sa východiská a podklady na rokovanie 2. slovenského knihovníckeho kongresu v roku 1999. Na kongrese (garant Spolok slovenských knihovníkov, Košice, november 1999) boli prijaté východiská, vecné priority a princípy stratégie knihovníctva a knižníc v Slovenskej republike na roky 1999 až 2005.

Okrem týchto akcií, ktoré mali celoslovenský charakter, Slovenská asociácia knižníc uskutočnila množstvo odborných seminárov, napríklad: Profil absolventa Katedry knihovníctva a vedeckých informácií Filozofickej fakulty UK (september 1997), Sívá literatúra (september 1997), Priestorové problémy knižníc (november 1997), Slovenské knižnice v medzinárodnej spolupráci (november 1998). Značnú pozornosť sme venovali spolupráci knižníc v oblasti elektronizácie či informatizácie. Spracovali sme stanovisko k viacerým projektom elektronizácie knižníc. V stanovisku pripravenom na začiatku tohto roka sme jednoznačne konštatovali, že na Slovensku chýba aktuálny a komplexný projekt elektronizácie. Je chybou, že naša oblasť – knižnice – nie je súčasťou Štátneho informačného systému. Je istá nádej, že v súčasnosti, keď sa pripravuje stratégia rozvoja informačnej spoločnosti Slovenskej republiky, sa aj tento problém v prospech veci dorieši.

Snažili sme sa podporiť budovanie súborného katalógu. V spolupráci s Univerzitnou knižnicou v Bratislave a Slovenskou národnou knižnicou sme pripravili dva okrúhle stoly, na ktorých sa analyzovali problémy a hľadali optimálne riešenia. V tejto súvislosti sme upozornili i na problematiku výmeny údajov, používaných formátov a pod. Mohli sme plniť len úlohu iniciátora, sprostredkovateľa určitej verejnej diskusie, ale súborný katalóg nemôžeme začať budovať.

Knižničná legislatíva je oblasť, ktorej sme venovali mimoriadnu pozornosť. Snažili sme sa ovplyvniť obsah prijímaných zákonov. Vyjadrovali sme sa, pripomienkovali sme každý zákon, ktorý sa týkal knižníc, napríklad: zákon o obecnom zriadení, zákon o povinnom výtlačku, autorský zákon, zákon o Matici slovenskej, zákon o dani z pridanej hodnoty, colný zákon, osvetový zákon. Nie vždy bolo naše úsilie úspešné. Mrzí nás najmä skutočnosť, že sa nám nepodarilo ovplyvniť obsah novely autorského zákona, a tak všetky knižnice literatúru požičiavajú v rozpore so zákonom.

Najviac pozornosti sme venovali knižničnému zákonu, aktívne sme sa podieľali na jeho príprave. Je všeobecne známe, koľko úsilia bolo potrebné vynaložiť, kým bol knižničný zákon prijatý. Nepochybujeme, že Slovenská asociácia knižníc a jej členské knižnice majú na tom svoj významný podiel. Obsah zákona sme podporili nielen odsúhlasením otvoreného listu účastníkov 2. slovenského knihovníckeho kongresu, účastníkov valného zhromaždenia Spolku slovenských knihovníkov, ale aj zapojením sa do petície na podporu ustanovenia Slovenskej národnej knižnice v Martine národnou knižnicou s právnou a hospodárskou subjektivitou, s priamym napojením na štátny rozpočet prostredníctvom rozpočtovej kapitoly Ministerstva kultúry Slovenskej republiky ako jej zriaďovateľa. Teraz už všetci netrpezlivo očakávame ukončenie delimitácie Slovenskej národnej knižnice, konkurzné konanie a vymenovanie generálneho riaditeľa. Veríme, že Slovenská národná knižnica v Martine čoskoro začne plnohodnotne plniť všetky úlohy a povinnosti národnej knižnice Slovenskej republiky.

Slovenská asociácia knižníc má výrazný podiel na iniciovaní užšej spolupráce akademických knižníc. Na pôde asociácie sa každoročne, od roku 1993, koná seminár akademických knižníc. Na jeho príprave sa podieľa i Slovenská pedagogická knižnica. Podčiarkujeme, že semináre sú otvorené pre všetky akademické knižnice, čiže aj pre nečlenov asociácie. Je to vlastne jediná oficiálna platforma akademických knižníc na stretnutia, výmenu skúseností, zosúladenie spoločných názorov a stanovísk.

Na základe podnetu zo strany občianskych združení (spolku a asociácie) minister školstva vytvoril poradný orgán – Radu ministra školstva SR pre knižnice. V súlade s požiadavkou Ministerstva školstva SR, v spolupráci s Ústavom školských informácií a prognóz, Slovenskou pedagogickou knižnicou a múzeom školstva a pedagogiky sme spracovali analýzu stavu akademických knižníc SR. V tomto roku sme uskutočnili rozsiahly dotazníkový prieskum zameraný na využívanie elektronických informačných zdrojov. Obidva materiály plánujeme v najbližšom čase predložiť ministerstvu na vyjadrenie. Chceme dosiahnuť vyššiu zainteresovanosť a podporu štátu v tejto oblasti.

Medzi povinnosťami profesijných združení rozhodne patrí i propagácia či zviditeľňovanie svojej činnosti, problémov i úspechov. Za jednu z foriem považujeme pravidelnú účasť na medzinárodnom knižnom veľtrhu Bibliotéka. Napriek určitému finančnému zaťaženiu patríme od roku 1993 k stálym vystavovateľom. Každoročne pripravujeme sprievodné aj odborné podujatia. Možno povedať, že odborná i laická verejnosť má záujem o náš stánok (propagačných materiálov z jednotlivých knižníc nikdy nie je dostatok).

Snaha o výraznejšiu prezentáciu, a taktiež inšpirujúce príklady zo zahraničia, nás podnietili k príprave Týždňa slovenských knižníc, ktorý sa konal prvýkrát v marci tohto roka. Podarila sa nám mediálna kampaň i organizácia mnohých rôznorodých podujatí. Týždeň slovenských knižníc prerástol rámec asociácie, bola to doslova celoslovenská akcia. Ťažisko prípravy jednotlivých podujatí bolo najmä na verejných knižniciach, ale aktívne boli i vedecké, akademické a špeciálne knižnice.

Odzrazom života asociácie a aj jej propagátorom je Bulletin Slovenskej asociácie knižníc. Postupne sa vyprofilovali stále rubriky – Články – štúdie, Informácie, Prečítali sme za vás, EBLIDA informuje, Rôzne – zlepšila sa technická úroveň. Bulletin dostávajú všetky členské knižnice asociácie, príslušné ministerstvá, príbuzné profesijné združenia, viaceré informačné strediská a knižnice zastupiteľských úradov.

V Bulletine sa snažíme operatívne reagovať na aktuálne problémy – napríklad v Bulletine č. 3/2000 sme publikovali už spomínaný a nedávno schválený zákon NR SR č. 183/2000 o knižniciach. V tomto čísle uverejňujeme aj výsostne aktuálne zámery, zásady a niektoré základné pojmy reformy verejnej správy v nadväznosti na knižnice.

V oblasti propagácie Slovenskej asociácie knižníc máme určité rezervy. Dostatočne efektívne nevyužívame najprogressívnejší spôsob informovania o sebe – internet. Do dnešného dňa sme neboli schopní zabezpečiť operatívnu aktualizáciu a obsah našej webovej stránky.

Skromný rozpočet Slovenskej asociácie knižníc neumožňuje spoluprácu so zahraničnými a medzinárodnými organizáciami tak, ako by sme si želali. Napriek tomu sa nám darí spolupráca s EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations - Európske združenie knižničných, informačných a dokumentačných asociácií), ktorej sme členom. Aktívne sme sa zapojili do projektu CECUP (Central and Eastern European Copyright User Platform). V marci r. 1999 sa v Bratislave uskutočnilo zasadnutie riadiaceho výboru CECUP z 10 európskych krajín a v máji seminár o problematike autorského práva. Na tento projekt bezprostredne nadväzuje projekt CELIP, do ktorého sme sa taktiež zapojili. Je predpoklad, že budúci rok sa v spolupráci s EBLIDA opäť uskutoční seminár, ktorý bude orientovaný na otázky licencií na prístup k elektronickým publikáciám.

Mimoriadne aktívna je naša spolupráca s kolegami z Českej republiky. Je už tradíciou pravidelná účasť našich zástupcov na seminároch Knihovny súčasnosti, resp. českých kolegov na slovenských podujatiach. Slovenskí knihovníci sa každoročne zúčastňujú aj na medzinárodnej konferencii INFORUM.

Slovenská asociácia knižníc je zapojená i do projektu ProLIB a členské knižnice sa podieľali na jeho propagácii členskými knižnicami. V rámci projektu SK-Libris sa uskutočnilo niekoľko seminárov, prezentácií a diskusií s americkými expertmi o spolupráci knižníc, súborných katalógoch, referenčných službách, Americkej knižničnej asociácii a podobne.

Slovenská asociácia knižníc svoju činnosť financuje z prostriedkov, ktoré získa z členských príspevkov. Výška členského príspevku je diferencovaná podľa typu knižnice. Vedúci predstavitelia asociácie sa vždy snažili prostredníctvom grantových projektov získať dodatočné finančné zdroje na konkrétne akcie. Prvý – v tom období ojedinelý – úspech sme zaznamenali v roku 1995, keď bola z finančných prostriedkov Pro Slovakia podporená účasť na Bibliotéke. Po dlhšom neúspešnom období sme dostali finančnú podporu z Nadácie otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation v Bratislave na seminár s EBLIDA o autorskom práve. V roku 1999 i v roku 2000 boli odsúhlasené príspevky na Bibliotéku zo Štátneho fondu kultúry Pro Slovakia a z finančných prostriedkov Ministerstva kultúry SR na Bulletin Slovenskej asociácie knižníc. Viaceré firmy, napríklad Albertina icome, SUWECO, spolupracujúce s knižnicami, viackrát sponzorsky podporili naše aktivity. Všetky takto získané finančné prostriedky boli použité na zníženie ekonomických nákladov knižníc, aby sa v čo najväčšom počte mohli na pripravovaných podujatiach zúčastňovať.

V našom prehľade sme sa snažili zmapovať to najdôležitejšie z činnosti Slovenskej asociácie knižníc. Naším cieľom nebolo predložiť vyčerpávajúce hodnotenie. Je možné, že sme niečo príliš precenili, iné podcenili, či na nejakú oblasť pozabudli. Uvitáme akékoľvek doplnenie, pripomienku, kladné i záporné hodnotenie. Považujeme za potrebné, aby sa aj v bulletine určitým spôsobom „skladali“ účty a vymieňali názory v záujme pozitívneho riešenia problémov a posunu dopredu.

Na záver považujeme za potrebné zdôrazniť, že všetku prácu v rámci Slovenskej asociácie knižníc vykonávajú dobrovoľní funkcionári, bez nároku na odmenu. Sú to vedúci pracovníci knižníc, ktorí sú ochotní popri svojej zodpovednej riadiacej práci zaoberať sa celoslovenskými knižničnými problémami a otázkami. Nie vždy je to jednoduché. Často je potrebné reagovať rýchlo, operatívne pripraviť odborné stanovisko.

Za dôležitú považujeme dobrú spoluprácu a komunikáciu s nadriadenými orgánmi knižníc. Počas pôsobenia Slovenskej asociácie knižníc máme rôzne skúsenosti. Poznáme „spoluprácu“ s orgánmi (úvodzovky sú namieste, správne), ktoré nás ignorovali, ale aj spoluprácu v pravom slova zmysle, bez úvodzoviek. Domnievame sa, že za posledné dva roky sa nám podarilo zvýšiť odbornú prestíž knižníc, keďže máme knižničnú problematiku vo vládnom programe, knižničný zákon, Ústrednú knižničnú radu, Radu ministra školstva SR pre knižnice a vlastnú odbornú komisiu v Štátnom fonde kultúry Pro Slovakia. Z fondu Pro Slovakia sme dostali do knižníc za dva roky viac ako 1 milión korún, ministerstvo školstva významnou sumou podporilo projekt EIFL Direct (Electronic Information for Libraries Direct). Svojimi názormi a odbornými stanoviskami sme dokázali niektorých – samozrejme nie všetkých zriaďovateľov presvedčiť, že vedúce miesta v knižniciach je potrebné obsadzovať odborníkmi. Vyslovujeme presvedčenie za všetkých členov správnej rady, odborných skupín a sekcií, že sme sa snažili pre Slovenskú asociáciu knižníc, vlastne pre knižnice, pre knihovníkov urobiť všetko, čo bolo v našich silách. Niečo sa podarilo, niečo nie. Mnohé zostalo nedorieše-

né a veľa práce je pred nami. Na čo by sme sa mali zamerať a v čom by sme mali pokračovať? Určite:

- ◆ aktívne sa podieľať na príprave koncepčných, strategických a legislatívnych materiálov pre knihovníctvo, knižnice, knihovníkov,
- ◆ pokračovať v organizovaní Týždňa slovenských knižníc,
- ◆ využiť zákon č. 211 o slobodnom prístupe k informáciám, vyzdvihovať úlohu knižníc ako miest, kde je možný hromadný prístup k informáciám, a na tomto základe presadiť, aby sa do všetkých knižníc dostal internet,
- ◆ prezentovať sa na medzinárodnom knižnom veľtrhu Bibliotéka,
- ◆ zamerať sa na prípravu seminára s EBLIDA, snažiť sa o novelu autorského zákona, teda o „legalizáciu“ výpožičiek,
- ◆ „zviditeľňovať“ prácu knihovníkov, knižníc všetkými dostupnými prostriedkami a možnosťami,
- ◆ „ustrážiť“ zákon o verejnej službe a z toho vyplývajúce odmeňovanie pracovníkov knižníc atď.

Objavujú sa názory, nepochybne legitímne, že na čo je aj Spolok slovenských knihovníkov, aj Slovenská asociácia knižníc. Môj osobný názor: spolok ma „spoločovať“ (spájať) osoby – knihovníkov a asociácia má „asociovať“ (pridružiť, združovať) inštitúcie – knižnice. Či má naďalej pôsobiť spolok i asociácia? Opäť vyslovím len môj osobný názor – určite. Vyjadrim to nespisovne a v rozpore so zákonom o štátnom jazyku, ale určite výstižne – „ve dvou se to lépe táhne“. Doterajšia moja práca v Slovenskej asociácii knižníc je toho dôkazom.

A už naozaj na záver to najdôležitejšie: Knižnice, spolupracujme, preto vznikla Slovenská asociácia knižníc!

Ústav informácií a prognóz školstva, Slovenská pedagogická knižnica a múzeum školstva a pedagogiky

PhDr. Helena Pangrácová, vedúca SPKaMŠaP

Slovenská pedagogická knižnica vznikla v roku 1956 zlúčením viacerých knižníc – Štátneho pedagogického ústavu, Pedagogickej spoločnosti, archívu Povereníctva školstva a osvetu. Už od svojho vzniku je, citujem, „ústrednou vedeckou knižnicou so zameraním na pedagogiku a metodickým strediskom pre školské a učiteľské knižnice“. Počas viac ako 40-ročnej existencie a pôsobenia v rezorte školstva knižnica preukázala svoju životaschopnosť a opodstatnenie a stala sa trvalou súčasťou nielen rezortného, ale aj národného knižničného systému.

Slovenská pedagogická knižnica je špecializovanou vedeckou knižnicou s celoštátnou pôsobnosťou, so zameraním na oblasť výchovy, vzdelávania, školstva a príbuzných

vedných odborov. Je organickou súčasťou rezortného i štátneho knižnično-informačného systému. Plní, resp. mala by plniť, funkciu ústredného rezortného knižnično-informačného pracoviska, metodického centra pre školské a akademické knižnice, pracoviska pre ďalšie vzdelávanie knižničných pracovníkov v rezorte, vedeckovýskumného pracoviska, koordinačného pracoviska pre bibliografiu výchovy, vzdelávania, školstva a depozitnej knižnice pedagogických dokumentov. Nie všetky funkcie je možné vzhľadom na celkové problémy knižnice plniť. Jej hlavným poslaním je informačnou podporou prispievať k rozvoju úrovne vedeckého poznania a vzdelanosti v pedagogike, využívať jeho výsledky v praxi, podporovať individuálne vzdelávanie a sebazvedľávanie, ako aj formálne vzdelávanie na všetkých úrovniach. Svojou činnosťou reaguje na zvýšenú potrebu informácií, ktorá vyplýva z úsilia o skvalitnenie edukačného procesu v súlade s najnovšími trendmi v knižnično-informačnej teórii a praxi.

Knižnično-informačné zbierky knižnice majú v rámci vedeckých knižníc unikátny charakter práve pre svoju špecializáciu. Ich ťažiskom sú základné teoretické publikácie z oblasti pedagogiky, pedagogickej psychológie, výskumné správy, diela príručkového charakteru, metodické príručky a materiály pre učiteľov i rodičov. Dôležitá je funkcia knižnice v oblasti budovania konzervačného fondu učebníc, hlavne pre základné a stredné školy. Významný je aj historický fond knižnice, ktorý obsahuje dokumenty od 16. po 20. storočie. Je to uzavretá knižničná zbierka kultúrnej a historickej hodnoty; mnohé z dokumentov nevyhnutne potrebujú reštaurovanie.

V nových priestoroch sa, žiaľ, zatiaľ nepodarilo sprístupniť tento fond. Akvizičná činnosť knižnice sa sústreďuje na tlačene dokumenty a je, ako u väčšiny knižníc, ovplyvnená nedostatkom finančných prostriedkov, ktorý sa pokúšame kompenzovať získavaním dokumentov z mimorozpočtových zdrojov. Od r. 1992 sa buduje katalóg SPK nielen v lístkovej, ale aj v elektronickej forme. Prírastky SPK sme uverejňovali v internete v gopheri, v súčasnosti prechádzame na WWW, príp. na požiadanie ich používateľom nahrávame na diskety.

V oblasti bibliograficko-informačnej činnosti je to predovšetkým budovanie v knižničnom systéme unikátnej bibliografickej bázy PBS (Pedagogicko-bibliografický spravodaj), zameranej na výchovu, vzdelávanie, školstvo (z domácich a zahraničných pedagogických periodík a zborníkov), budovanie kartotéky osobností z pedagogiky, ďalej koordinácia a kooperácia bibliografickej činnosti v spolupráci so SNK MS v Martine a partnerskými organizáciami rezortu školstva nielen v SR, ale aj v zahraničí. Tu sa čoraz častejšie stretávame s problémom kompatibility používaných softvérov. Báza by mohla byť základom nielen rešeršných služieb, ale aj sprístupňovania plnotextových informácií – článkov z časopisov prostredníctvom internetu. Rešeršné, bibliografické a faktografické služby poskytujeme, pochopiteľne, nielen z vlastnej bázy PBS, ale aj z iných domácich a zahraničných externých zdrojov – báz na CD ROM-och, príp. prostredníctvom internetu. Sú to napr. bázy EDT, ERIC, SNB, ČNB, INNODATA, EIFL Direct. Použitie moderných informačných technológií by umožnilo objednávať rešerše

elektronickou poštou a následne ich posilať objednávateľovi, vystavovať rešerše na najžiadanejšie témy, prípadne na témy kvalifikačných prác učiteľov na internete. Týmto by sa dosiahla demokratizácia prístupu k odborným informáciám z pedagogiky a vytvorili by sa podmienky na celoživotné vzdelávanie učiteľov.

Na základe svojich knižničných a informačných fondov poskytujeme základné a špeciálne služby – výpožičné (absenčné, prezenčné, medziknižničné), monitoring, Current Contents, kopirovacie služby. Prostredníctvom UK Bratislava poskytujeme aj službu JASON. To, samozrejme, neznamená, že aj jednoducho. V júli 1999 sme po viac ako ročnej prestávke, spôsobenej sťahovaním a stavebnými prácami v priestoroch na Starých Gruntoch, obnovili služby. Ďalšie sťahovanie v tomto roku znamenalo prerušenie prevádzky len v letných mesiacoch a používatelia prakticky nepocítili jeho dôsledky. Naše knižničné fondy sú však stále umiestnené na Klariskej ulici a žiadané dokumenty musíme dovážať. Používateľské zázemie knižnice tvoria vysokoškolskí pedagogickí a vedeckovýskumní pracovníci, riadiaci pracovníci, učitelia a študenti z celého Slovenska. Rozsah a kvalitu služieb ovplyvňuje nízky stupeň elektronizácie knižnice. Sústredenie sa na priame výpožičky, či už absenčné, prezenčné alebo medziknižničné, klasickými formami knihovníckej práce bez interaktívneho online katalógu je aj (ale najmä) vzhľadom na celoslovenskú pôsobnosť knižnice dlhodobo neudržateľné.

Metodická činnosť knižnice v rezortnom knižničnom systéme sa sústreďovala na legislatívu, vedeckovýskumnú činnosť, štatistiku, vzdelávanie knižničných pracovníkov, edičnú činnosť, informačnú výchovu, priamu metodickú pomoc. V priebehu rokov dosiahla viaceré úspechy, ale od r. 1993, keď v knižnici bolo zrušené metodické oddelenie a metodickú činnosť pre školské a akademické knižnice vykonávam len ja, mimo riadiacej práce knižnice, je situácia zložitá. Pre akademické knižnice je to predovšetkým vytváranie podmienok na kooperáciu a koordináciu v spolupráci so SAK a MŠ SR, vytvorenie poradného orgánu ministra školstva – Rady ministra školstva pre knižnice, vytvorenie diskusnej skupiny v internete ..., pre školské knižnice je metodika, vzhľadom na ich celkový stav, podstatne zložitejšia. Tu sa javí okrem spolupráce s MŠ SR a SAK dôležitá aj priama metodická pomoc – konzultácie, príručky, časopis. V analýze stavu školských a akademických knižníc, ktoré boli v minulom roku spracované pre potreby MŠ SR v spolupráci so SAK a Katedrou knižničnej a informačnej vedy FiF UK, je vyjadrená potreba a požiadavka vybudovania funkčného metodického centra.

Aj ďalšie činnosti knižnice – informačná výchova, edičná činnosť, organizácia vzdelávacích a propagačných podujatí sú vzhľadom na celkové problémy knižnice značne utlmené – realizujú sa väčšinou v spolupráci s profesijnými organizáciami SAK, SSK, Katedrou knižničnej a informačnej vedy FiF UK. Úplné zrieknutie sa ich realizácie by znamenalo rezignáciu z funkcie špecializovanej rezortnej vedeckej knižnice.

Informačný, profesionálny a v neposlednom rade aj ľudský potenciál knižnice vytvárajú predpoklady na dobudovanie funkčného ústredného knižnično-informačného pra-

coviska. Je však potrebné vyriešiť základné problémy knižnice: elektronizáciu, priestory, personálne zabezpečenie.

Implementácia integrovaného knižnično-informačného systému by umožnila rýchly a úplný prístup k informačným zdrojom našich a zahraničných knižníc, rozšírenie a skvalitnenie služieb, lepšie podmienky na kooperáciu a koordináciu v celoštátnom i celosvetovom meradle.

Vyriešenie definitívneho umiestnenia knižnice je problém, ktorý je možno pre knižnicu osudový a ktorého riešenie sa ťahá od roku 1986. V r. 1997 však už vyústil do neúnosnej situácie. Umiestnenie knižnice by malo zodpovedať jej postaveniu, úlohám, funkciám; len jej situovanie v centre informačných potrieb by umožnilo dosiahnuť maximálnu efektívnosť jej činnosti. Dúfame, že dnešné umiestnenie na Hálovej ulici č. 16 v Bratislave–Petražalke bude definitívne a pre čitateľov z hľadiska prístupnosti prijateľné.

Personálne dobudovanie knižnice považujeme rovnako za veľmi dôležité. Zníženie počtu pracovníkov knižnice na 16 neumožňuje plniť všetky požadované funkcie.

Z organizačného hľadiska vedenie knižnice považuje za dôležité obnovenie právnej subjektivity knižnice. V júni 1999 sme požiadali spolu s Múzeom školstva a pedagogiky MŠ SR o obnovenie našej právnej subjektivity a vytvorenie spoločnej organizácie. Vývoj v posledných viac ako 20 rokoch nás oprávňuje domnievať sa, že týmto aktom sa vytvoria lepšie podmienky pre náš rozvoj. Odčlenenie knižničných a muzeálnych činností od Ústavu informácií a prognóz školstva predpokladá aj audit. V súčasnosti nejasnosť jeho uplatnenia značne komplikuje situáciu v knižnici.

Nie je možné tajiť, že bez podpory zriaďovateľa knižnice – MŠ SR, bez pridelenia finančných prostriedkov pre potreby rozvoja knižnice, bez riešenia jej problémov nie je možné dosiahnuť optimálny stav – plne funkčné ústredné knižnično-informačné pracovisko, bez ktorého nebudú vytvorené podmienky na rozvoj a transformáciu vzdelávacieho systému v SR, demokratický systém prístupnosti odborných informácií na celom území SR, rozvoj pedagogiky ako vedy.

Prieskum využívania elektronických informačných zdrojov v akademických (a niektorých vedeckých) knižniciach. Aký bude náš ďalší krok?

PhDr. Darina Kožuchová, Univerzitná knižnica P. J. Šafárika v Košiciach

Rada ministra školstva SR pre knižnice ako poradný orgán ministra školstva považuje za jednu z priorít svojej činnosti zvýšenie aktivít smerujúcich k získaniu národných alebo tzv. „konzorciálnych“ licencií elektronických informačných zdrojov na zabezpe-

čenie vedy, výskumu a vzdelávacieho procesu na vysokých školách i ďalších vedeckých pracoviskách. Prvým krokom, ktorý v tejto oblasti komisia podnikla, bolo zmapovanie súčasného stavu a záujmu akademických knižníc, knižníc Slovenskej akadémie vied a ďalších významných vedeckých knižníc o elektronické informačné zdroje a služby. Prieskum sa uskutočnil formou dotazníka prezentovaného na zasadnutí sekcie akademických knižníc Slovenskej asociácie knižníc v Žiline v júni t. r. Oslovené však boli aj ďalšie vedecké knižnice, u ktorých sa predpokladali tradície alebo lepšie finančné možnosti pri dlhodobejšom zabezpečovaní elektronických informačných zdrojov a poskytovaní informačných služieb v príslušnom vednom odbore.

Zostavovatelia dotazníka predpokladali, že väčšina potenciálnych účastníkov prieskumu využíva priamo alebo sprostredkované elektronické informačné zdroje, sleduje ich využívanosť, pozná možnosti informačného zabezpečenia príslušného vedného odboru a sleduje záujem vlastných používateľov o informácie nevyhnutné pre vedecký výskum alebo pedagogický proces. Cieľom dotazníka však bolo získať informácie aj o tom, ako knižnice reagujú na zvyšujúce sa možnosti využívania elektronických informačných zdrojov v súvislosti s internetom a na zmeny podmienok prístupu k informačným zdrojom zo strany ich producentov i distribútorov. Osobitná pozornosť bola v dotazníku venovaná citačným databázam a zdrojom Current Contents, ktoré nepochybne patria medzi najviac požadované informačné zdroje najmä v podmienkach našich akademických knižníc. Priebežné sledovanie citačných indexov súvisí aj s požiadavkami kladenými na akreditáciu fakúlt, hodnotenie pedagogických a vedeckovýskumných pracovníkov a so získavaním rozpočtových i grantových prostriedkov.

Cieľom dotazníkového prieskumu bolo získať informácie o:

- ◆ využívaní citačných databáz a záujme knižníc o nové možnosti prístupu k citačným databázam,
- ◆ využívaní informačných zdrojov Current Contents,
- ◆ využívaní ďalších elektronických informačných zdrojov,
- ◆ využívaní služieb „document delivery“ (dodávanie plných textov dokumentov na vyžiadanie elektronickou cestou),
- ◆ ekonomických nákladoch na uvedené informačné zdroje v posledných 3 – 4 rokoch,
- ◆ multiplicitu využívaných informačných zdrojov,
- ◆ záujme knižníc spolupodieľať sa na kooperatívnom využívaní informačných zdrojov.

Dotazníkového prieskumu sa zúčastnilo 29 prevažne akademických knižníc, národná knižnica a 3 vedecké knižnice. Z celkového množstva takmer 149 000 používateľov registrovaných v týchto knižniciach tvoria vedeckovýskumní a pedagogickí pracovníci vysokých škôl približne dvanásťpercentnú a študenti takmer sedemdesiatosempercentnú množninu.

Predbežné výsledky prieskumu

V prípade citačných databáz dotazník potvrdil predpokladanú skutočnosť, že väčšina knižníc (až 84 %) využíva citačné databázy prevažne sprostredkované, prostredníctvom UKB alebo ÚK SAV (21 knižníc) alebo disponuje citačnou databázou zakúpenou z vlastných prostriedkov (5 knižníc). Iba jedna knižnica z poslednej uvedenej skupiny však mohla oceniť výhody sieťovej licencie a samostatného priameho využívania citačnej databázy zo strany používateľov. Zvyšných 16 % opýtaných knižníc nikdy citačné indexy nevyužilo pre nedostatok financií, neexistujúci prístup k databázam, chýbajúce technické alebo personálne zabezpečenie. Najviac využívanou citačnou databázou bol Science Citation Index, menej ako polovičný je záujem o Social Science Citation Index a ešte menší o Arts&Humanities Citation Index. V rokoch 1997 – 1999 bolo vynaložených na úhradu priamych nákladov alebo na sprostredkovaný prístup k citačným databázam viac ako 8 142 000 Sk, pričom rozdiel medzi vynaloženými rozpočtovými a mimorozpočtovými zdrojmi nie je veľký (600 000). Z citačných databáz bolo v uvedených rokoch poskytnutých 31 830 rešerší, ale tento počet nie je konečný vzhľadom na chýbajúcu evidenciu zo strany niektorých knižníc a zabezpečovanie si výstupov zo strany používateľov priamo – bez využitia služieb knižnice. Záujem o citačné databázy v poradí Science Citation Index (25 knižníc), Social Science Citation Index (16 knižníc) a Arts&Humanities Citation Index (11 knižníc) odráža záujem knižníc o pokrytie viacerých vedných odborov v rámci jednej inštitúcie. Všetky knižnice prejavili záujem o niektorú z foriem citačných indexov, pričom až 26 z celkového počtu 29 knižníc má záujem o prístup k citačným databázam prostredníctvom Web of Science s 30 miliónovou údajovou databázou a retrospektívou od roku 1974. Na kooperatívnom prístupe a finančnom nadobudnutí databázy je ochotných sa podieľať 24 knižníc, ale s podmienkou prijateľnej výšky finančného podielu.

Current Contents je používateľmi považovaný za jeden z najdôležitejších informačných zdrojov. Každý rok narastá počet záujemcov o vytvorenie adresných profilov z týždenne dochádzajúcich čísel. Zvyšuje sa počet záujemcov o retrospektívne rešerše aj napriek tomu, že databáza nie je určená na retrospektívne rešeršovanie, ale priebežné sledovanie publikovanosti v príslušných vedných odboroch alebo publikačnej aktivity autora a následné získanie separátu článku. CC slúži aj na priebežné sledovanie impact faktorov excerptovaných periodík, dôležitých pri hodnotení publikačnej činnosti zamestnancov. V rokoch 1997 – 1999 uhradili knižnice zúčastnené prieskumu viac ako 9 964 000 Sk na databázy Current Contents, v rozhodujúcej miere z rozpočtových prostriedkov (až 78 %). Najviac využívanou formou je disketová jednouchádzačská verzia a tlačaná verzia, ktorá v súčasnosti kapacitne (obmedzené ľudské zdroje v knižnici), ale ani z pohľadu IT nezodpovedá zvýšeným nárokom a technologickým možnostiam na strane používateľov. Vyhotovovanie týždenných výstupov alebo retrospektívnych tematických rešerší, o ktoré je stále záujem, predstavuje personálnu i časovú náročnosť zo strany knižnice. Najčastejšie využívanými sú série Life Sciences (10) a Physical, Chemical&Earth Sciences (10) a Agriculture&Biological Sciences (6).

Oslovené knižnice majú záujem o podieľanie sa na kooperatívnom využívaní CC prostredníctvom Current Contents Connect alebo v rámci Web of Science. Služba Current Contents Connect (CCC) umožňuje online prístup používateľov k údajom vo všetkých sériách CC prostredníctvom siete internet. Zodpovedá progresívnym možnostiam na strane kolektívnych alebo individuálnych používateľov a uľahčuje prístup používateľov k informáciám. Pozitívnym prvkom služby CCC je prístup k plným textom dokumentov oproti predchádzajúcim možnostiam prístupu len k bibliografickým informáciám, doplneným prípadným abstraktom.

Tretia kapitola dotazníka bola zameraná na ďalšie informačné zdroje na CD-ROM alebo prístupné online prostredníctvom databázových centier, využívané v podmienkach oslovených knižníc. Počet titulov/exemplárov a tematická rôznorodosť databáz využívaných v knižniciach sa v priebehu rokov 1997 – 2000 veľmi nelíši. Pohybuje sa v rozmedzí od 39 – 48 titulov/60 – 80 exemplárov. Multiplicita nákupu sa objavila v daných rokoch v rozmedzí od 8 – 13 titulov. Aj keď v posledných rokoch stúpa počet sieťových inštalácií (rok 1977 – 7, 1998 – 6, 1999 – 14, 2000 – 16), je to vzhľadom na celkový počet zakúpených databáz stále malé množstvo. Ani jedna knižnica neuviedla kooperatívne využívanie niektorej z databáz, čo svedčí pravdepodobne nielen o nedostatku finančných prostriedkov, ale aj o nedostatočnom technickom vybavení pre využívanie databáz v rámci regionálnych alebo odborovo orientovaných združení a nedostatočnej aktivity samotných knižníc pri kooperatívnej akvizícii a využívaní týchto informačných zdrojov. Knižnice vyhotovili za posledné tri roky viac ako 65 000 rešerší, pričom opäť v tejto položke nie sú zahrnuté nesledované, používateľmi samostatne vyhotovované rešerše. Finančné zdroje použité v rokoch 1997 – 2000 na nákup informačných databáz (okrem citačných databáz a current contents) predstavujú čiastku 9 204 000 Sk.

Výsledky prieskumu v kapitole o využívaní elektronických služieb „document delivery“ jednoznačne dokazujú dominantnú pozíciu služby JASON (22 opýtaných knižníc). Len 4 knižnice uviedli využívanie aj iných služieb, 5 knižníc nevyužíva žiadne služby tohto typu. Tento výsledok neprekvapuje vzhľadom na bezplatnosť služby JASON, prostredníctvom ktorej bolo v oslovených knižniciach vybavených v roku 1999 až 20 950 požiadaviek (ARIEL 150 požiadaviek, British Library Document Supply Services 19 požiadaviek, EBSCO 10 požiadaviek). Určite by bolo veľmi zaujímavé aj finančné vyjadrenie služieb JASON za minulý rok.

Tabuľkové a grafické výsledky dotazníkového prieskumu budú poskytnuté všetkým knižniciam a inštitúciám, ktoré sa prieskumu zúčastnili. Dôležité však je, aby nezostali len prieskumom zrealizovaným kvôli urobeniu si čiarky do správy o činnosti nejakej komisie. Mali by byť jedným z podkladov pre argumentáciu o nevyhnutnosti finančného zabezpečenia vedy, výskumu a vzdelávania prostredníctvom akademických a vedeckých knižníc, a to cestou vyčlenenia disponibilných finančných zdrojov pre národné licencie najdôležitejších databáz z jednotlivých vedných odborov.

Knižnice sledujú, aké informácie používateľa potrebujú, a vedia určiť priority pre infor-

mačné zabezpečenie požiadaviek vlastnej používateľskej základne. Dôležité je, aby sa k aktivitám knižníc v tomto procese pridali aj tí, ktorí sa priamo podieľajú na vedeckovýskumnom a vzdelávacom procese, a aby danú myšlienku podporovali aj zamestnanci ministerstva školstva a kultúry kompetentní za prípravu projektov v danej oblasti. Filozofiu „nedrobenia“ grantových prostriedkov, ale ich použitie na projekty podporujúce prístup k informáciám širšiemu okruhu používateľov si osvojili aj v Českej republike, kde počas nasledujúcich 4 rokov preinvestujú ročne 130 mil. Kč na celonárodné licencie databáz takmer zo všetkých vedných odborov. Kontinuita grantových prostriedkov počas viacerých po sebe idúcich rokov je totiž mimoriadne dôležitá tak pre používateľov, ako aj pre knižnice. Priamy prístup k informáciám pre používateľov sa stane bežnou a samozrejmovou vecou, s ktorou sa každý vedec alebo vysokoškolský učiteľ bude len nerád lúčiť, a knižnice získajú jedinečnú šancu využiť vedomosti, schopnosti a zručnosti svojich odborníkov pri poskytovaní informačných služieb a školeniach používateľov. Zatiaľ sme však v nevýhode, o čom svedčí aj tá skutočnosť, že jediný „konzorcionálny“ informačný zdroj – chemická databáza Beilstein Cross Fire – bola zakúpená a je využívaná 20 inštitúciami mimo asistencie knižníc. V dotazníku ju v takomto chápaní neuviedla ani jedna knižnica, ktorej používatelia ju využívajú priamo z počítačov svojich katedrií.

75. výročie knižnice P. O. Hviezdoslava v Prešove

Mgr. Iveta Humá, riaditeľka knižnice P. O. Hviezdoslava

Regionálna knižnica P. O. Hviezdoslava si v tomto roku pripomína svoju už 75-ročnú históriu. Je to obdobie, ktorého dĺžku môžeme prirovnať k jednému ľudskému životu. Táto paralela je viac ako symbolická. Tak ako dieťa rastúce z plienok, ktoré sa postupne učí chodiť, rozprávať a myslieť, tak aj knižnica v Prešove postupne nadobúdala svoju dospelú tvár.

Prípravy na založenie Mestskej knižnice v Prešove sa začali v prvej polovici roku 1925. Ustanovila sa knižná rada, ktorá mala neskôr aktívny podiel na vedúcej práci. Jej volebnými a kooptovanými členmi boli významní predstavitelia kultúrneho a verejného života, ktorí sa so záujmom zúčastňovali na pravidelných rokovaníach a podnetnými návrhmi aj svojím spoločenským postavením prispeli k zlepšeniu práce knižnice.

Začiatky boli skromné. V októbri r. 1925 knižnicu slávnostne otvorili a začala pracovať pod vedením spisovateľa, literárneho historika a matičného čitateľa Bela Kleina-Tesnenskaského, v nevelkej klenutej miestnosti na prízemí mestského domu, ktorú predtým užívali mestskí policajti. Knižný fond tvorilo 500 zväzkov od Matice slovenskej a 200 zväzkov od štátu. Medzi prvými čitateľmi boli slovenská inteligencia a študenti. Miestnosť v mestskom dome nezodpovedala požiadavkám knižnice. Už v roku 1926 správa mesta napriek veľkým nákladom zaobstarala pre knižnicu jasnú priestranú

miestnosť v budove Čierneho orla, v susedstve čítarne Matice slovenskej. Umiestnenie knižnice v strede mesta a pravidelné informácie priaznivo ovplyvňovali verejnosť. Knižnica vstúpila do povedomia obyvateľov ako kultúrna inštitúcia.

Počet kníh sa z mestského príspevku z roka na rok postupne zvyšoval. Nedostatok finančných prostriedkov sa Belo Klein-Tesnoskalský usiloval dopĺňať z iných zdrojov a príjmov. Jedným z takých podujatí bol verejný koncert. Čistý zisk z koncertu síce nebol vysoký, ale popri morálnom zisku sa aj knižnica obohatila o pár desiatok kníh.

Zo strany personálnej bola knižnica obsadená veľmi skromne. Od jej založenia až do roku 1935 pracoval iba jeden knihovník, na čiastočný úväzok pracoval zriadenec, ktorý vykonával dozor v čitárni. Keďže počet výpožičiek rástol, mesto po roku 1935 pridelo knižnici ešte jedného pomocníka. S tým počtom knižnica pracovala až do roku 1948.

Nástupcom B. Kleina-Tesnoskalského v rokoch 1934 až 1954 bol prvý profesionálny knihovník s príslušným knihovníckym vzdelaním PhDr. Jozef Repčák. Jeho bibliografická a publikačná činnosť je významná v celoslovenskom knihovníckom svete.

Po roku 1945 bola knižnica presťahovaná do nových priestorov, kde mala dobre upravenú požičovňu, oddelenie pre mládež, priestranú čítareň a sklady kníh. Od roku 1952 sa priestorová situácia začala zhoršovať, a to po zriadení pedagogickej fakulty.

Z organizačného hľadiska knižnica prešla istým vývojom. Po utvorení Prešovského kraja bola koncom roku 1951 premenovaná na krajskú knižnicu.

Po územnej reorganizácii v roku 1960 (utvorenie Východoslovenského kraja) sa stala okresnou knižnicou.

Celé obdobie socializmu je charakteristické kvantitatívnym nárastom a vývojom. Aj keď sa rozširovali a vznikali nové odborné pracoviská, vybudovali sa nové pobočky na sídliskách v meste a postupne sa rozvíjala sieť ľudových knižníc v celom okrese, knižnica, predovšetkým zložením knižného fondu, ale aj bibliografickými a edičnými materiálmi a kultúrnymi podujatiami. Knižnica bola akýmsi zrkadlom kultúrnej politiky socialistického štátu.

So zmenou spoločensko-politickej situácie 90. roky prinášajú nové ekonomické postavenie knižnice, nový slobodný a pestrejší knižný fond, príliv nových informačných technológií. Pod vplyvom týchto faktorov sa postupne menil aj obraz knižnice. Treba však povedať, že neustále zmeny v kompetenciách a kritická ekonomická situácia štátu neustále menia zámery knihovníkov.

Od 1. januára 1991 sa knižnica stala štátnou príspevkovou organizáciou v riadení Ministerstva kultúry SR. Do roku 1997 však knižnica vstúpila už ako štátny odborný útvar Šarišského kultúrneho centra v Prešove. Stratila právnu subjektivitu, ktorú opätovne získala až novou zriaďovacou listinou Krajského úradu v Prešove z 1. apríla 1999. Stala sa tak regionálnou knižnicou P. O. Hviezdoslava v Prešove.

V súčasnosti jadro knižnično-informačných služieb tvorí centrálna požičovňa, sídliaca v strede mesta. V nej sa nachádza oddelenie katalogizácie a knižných fondov, oddelenie bibliografie, študovňa poskytujúca aj využitie moderných informačných technológií, oddelenie čítárne, oddelenia poskytujúce absenčné výpožičky krásnej a náučnej literatúry pre dospelých, oddelenie inojazyčnej literatúry a oddelenie špeciálnych dokumentov pre nevidiacich a slabozrakých.

Detská knižnica Slniečko je zameraná najmä na dopĺňovanie knižničného fondu detskou literatúrou. Jej vybavenie je prispôsobené detskému čitateľovi a všetky kultúrno-vzdelávacie akcie, ktoré sa v rámci činnosti tejto pobočky konajú, sa tematicky prispôbujú deťom.

Ostatné pobočky sú rozmiestnené na jednotlivých mestských sídliskách: Sekčov, Šváby, Sídlisko III a Sídlisko II, čo vyjadruje snahu priblížiť sa čo najviac čitateľom nielen svojimi službami, ale aj umiestnením.

Knižnica P. O. Hviezdoslava napriek nie najlepšej východiskovej situácii má snahu stať sa moderným informačným, ale aj kultúrnym centrom v meste aj v regióne. Svojou činnosťou chce osloviť širokú čitateľskú verejnosť a mimoriadnu pozornosť chce venovať predovšetkým detskému čitateľovi: poskytnúť deťom ako alternatívu televíznej a počítačovej kultúry knižnú kultúru, ktorá prináša so sebou rozvoj logického myslenia, fantázie, ale aj citu a lásky. Samozrejme, že knižnica nezabúda ani na študentov, pre ktorých sa často stáva jedinou alternatívou získavania potrebnej študijnej literatúry, ale ani na čitateľov v dôchodkovom veku, ktorí v knižnici nachádzajú spôsob trávenia voľného času v príjemnom a estetickom prostredí. Aj týmto spôsobom chce knižnica pomáhať všetkým na ceste k úcte k pravým ľudským hodnotám.

Slovenská poľnohospodárska knižnica v Nitre – realita, možnosti, perspektívy

Mgr. Beáta Bellérová, riaditeľka SIPK

Slovenská poľnohospodárska knižnica v Nitre (SIPK) je jednou z tých slovenských knižníc, ktoré prežívajú ťažké obdobie sťahovania a existencie v provizóriu. Táto skutočnosť výrazne negatívne ovplyvnila činnosť knižnice v uplynulých troch rokoch, pôsobí na súčasný stav a treba ju zohľadňovať aj pri úvahách o vývoji v najbližšej budúcnosti.

V roku 1997 bolo nutné uvoľniť priestory v budove, kde knižnica sídlila, pre potreby novovznikajúceho Krajského súdu v Nitre, a tak sa začalo sťahovanie. Žiaľ, potrebné priestory sa nenašli v areáli Slovenskej poľnohospodárskej univerzity, ale univerzita kúpila časť objektu továrne na výrobu pletených výrobkov a získané priestory sa rozhodla adaptovať pre potreby SIPK. Knižnica sa v relatívne krátkom čase presťahovala a začala poskytovať služby v neupravenej továrenskej budove, istý čas dokonca

v symbióze s výrobou pleteného ošatenia. SPU v Nitre získala finančné prostriedky na prestavbu budovy a začali sa demolačné práce na objekte a jeho následná prestavba. Zmena účelu budovy – z továrne na knižnicu – je mimoriadne náročnou vecou, najmä ak vezmeme do úvahy, že sa realizuje za plného chodu knižnice a ide o zmenu kompletnú – od výmeny inštalácií až po nové opláštenie a okná. Z pôvodnej stavby by mal zostať vlastne iba železobetónový skelet. Vzniknutá situácia je mimoriadne zložitá. Na stavbárov kladie nároky, aby svoju každodennú prácu prispôbovali tomu, že v objekte sa pohybuje množstvo ľudí, od knihovníkov sa očakáva nielen to, aby znášali hluk, prach a iné problémy spôsobené výstavbou, ale aj ustavične sťahovali knihy, nábytok a pod., čiže aby uvoľňovali priestory na rekonštrukciu tak, ako to stavbári potrebujú. Na ilustráciu rozsahu prác by možno poslúžil údaj, že iba demolačné práce na budove si vyžadujú sumu 22 mil. Sk. I keď pôvodný predpoklad o celkovej nákladovosti rekonštrukcie 256 mil. Sk bol skorigovaný na sumu 99,5 mil., predsa je z týchto čísel zrejmé, že ide o rozsiahlu úpravu, a predstava, že knižnica funguje v budove, ktorá sa kompletne prestavuje, je takmer absurdná.

Je azda úplne prirodzené, že knižnica sa musela prispôbiť daným prevádzkovým podmienkam a výrazne skorigovať svoje priority. V období, keď sa takmer všetky činnosti podriaďujú stavebným prácam na budove, sa hlavnou úlohou stalo udržanie kvality základných služieb. Z pomerne rutínnej činnosti sa stala veľmi namáhavá práca s neistým výsledkom. Ustavičné sťahovanie dokumentov, presuny počítačov, prekládky kabeľáže k počítačom, sťahovania kancelárií, to všetko sú činnosti, ktoré narušujú chod knižnice a majú vplyv na jej služby. Všetky uvedené problémy pritom Slovenská poľnohospodárska knižnica prekonáva v čase rýchleho vývoja knihovníckej profesie, keď sa od každej knižnice vyžaduje, aby s týmto vývojom držala krok, inak sa znižujú jej šance na prežitie.

Pod vplyvom uvedených okolností je veľmi ťažké hovoriť o tendenciách ďalšieho rozvoja. Ak by sme predsa len mali určiť smerovanie SIPK v najbližšom období, mohli by sme ho zhrnúť do nasledujúcich bodov:

- ◆ upevnenie pozície knižnice vo vzťahu k Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Nitre, ktorej súčasťou SIPK je,
- ◆ čiastočné prekonávanie bariéry vzniknutej presťahovaním knižnice mimo centra mesta a areálu univerzity,
- ◆ postupná aplikácia takého knižničného softvéru, ktorý umožní reagovať na nové knihovnícke štandardy,
- ◆ prechod na knižnicu s otvoreným prístupom k fondu (aspoň k jeho veľkej časti),
- ◆ postupné sprístupnenie všetkých sekundárnych informačných prameňov nielen v lokálnej sieti SIPK, ale aj v sieti SPU,
- ◆ vytváranie užších väzieb s knižnicami v meste, zmysluplná kooperácia medzi nimi, s dôrazom na zjednodušenie prístupu používateľov zainteresovaných knižníc k dokumentom,
- ◆ vzdelávanie používateľov aj pracovníkov knižnice.

Pokiaľ ide o upevňovanie pozície knižnice vo vzťahu k SPU v Nitre – je to pravdepodobne najnáročnejšia a zároveň životne dôležitá úloha. Knižnica už niekoľko rokov zápasí so stálym tlakom na znižovanie počtu zamestnancov, s nulovým nárastom rozpočtu na nákup literatúry, s minimálnymi finančnými prostriedkami na aplikáciu nových informačných technológií. Zdôvodňovanie potrieb knižnice naráža veľmi často na neinformovanosť. O knižnici a o jej práci sa vie veľmi málo, hoci jej aktivity sú veľmi rozsiahle. Ustavičná propagácia knižničných aktivít, zavádzanie nových služieb orientovaných najmä na pracovníkov univerzity, otváranie dialógu medzi knižnicou a vedecko-pedagogickými pracovníkmi univerzity na témy, ktoré sú zaujímavé pre obe strany (napr. spracovanie a hodnotenie publikačnej činnosti) – to je pravdepodobne smer, ktorým sa treba uberať.

Riešenie problému umiestnenia knižnice mimo areálu univerzity a centra mesta nie je jednoduchá úloha, ale existuje možnosť optimalizovať situáciu minimálne dvoma spôsobmi. Jednou možnosťou je prevádzkovanie výpožičného systému knižnice v prostredí siete UNIX, čo by umožňovalo aj vzdialeným používateľom s čitateľským preukazom pracovať s výpožičným systémom. V súčasnosti funguje výpožičný systém v lokálnom režime v sieti Novell, v internete je sprístupnený len katalóg bez informácie o počte voľných dokumentov.

Nové riešenie, ktoré je už rozpracované, by umožnilo všetkým čitateľom knižnice s prístupom na internet vystaviť si žiadamku na dokument a presvedčiť sa o tom, či bola vybavená kladne alebo záporne. Mali by sa tiež viac využívať možnosti sprístupňovania častí dokumentov v elektronickej podobe. Ďalšia cesta, ktorou by bolo vhodné sa uberať, je vytváranie pobočiek knižnice na jednotlivých fakultách, prípadne študentských domovoch. V súčasnosti má SIPK vybudovaný fungujúci systém čiastkových knižníc na katedrách a študentských domovoch SPU, tieto však sú neprofesionalizované a knižnice na katedrách sú prístupné veľmi úzkemu okruhu používateľov. V hlavnej budove SPU má SIPK študovňu s kompletným čitateľským servisom, viaceré fakulty univerzity sú však umiestnené v budovách mimo areálu a tam je prístup ku knižnično-informačným službám problematický. Preto by pravdepodobne stálo za úvahu dohodnúť sa s dekanmi týchto fakúlt a vytvoriť profesionalizované pobočky knižnice so zameraním zodpovedajúcim orientácii príslušnej fakulty.

Postupná aplikácia takého knižničného softvéru, ktorý umožní knižnici reagovať na nové knihovnicke štandardy, závisí najmä od finančných možností knižnice, ale jednou z priorit bude snaha o získanie rozpočtových aj mimorozpočtových zdrojov na splnenie tejto úlohy. SIPK doteraz spracúva dokumenty a buduje bibliografické a citačné databázy v prostredí mikro CDS/ISIS. Treba povedať, že tento softvér urobil knižnici vynikajúcu službu, pretože vďaka nemu s minimálnymi finančnými nákladmi, na zastaraných počítačoch, vybudovala svoj elektronický katalóg obsahujúci takmer 120 tisíc záznamov, databázu slovenskej poľnohospodárskej bibliografie AGROBIBLIOGRAFIA (32 000 záznamov) a Poľnohospodársky citačný register (54 000 záznamov).

Z hľadiska aplikácie formátu UNIMARC a požiadavky na prácu so súbormi autorít už v súčasnosti tento softvér nie je postačujúci.

Sprístupňovanie sekundárnych informačných prameňov v lokálnej sieti SIPK a v sieti SPU sleduje niekoľko cieľov. Jedným z nich je jednoduchší a komfortnejší prístup používateľov k informáciám, ďalším je zníženie nárokov na vypracovanie rešerší pracovníkmi knižnice. Keďže SIPK je producentom niekoľkých špecifických databáz, mohli by sa odborní pracovníci vo zvýšenej miere venovať tvorbe týchto databáz. Existuje predpoklad, že ak by sa podarilo zvýšiť kvalitu vstupov a programového prostredia, bolo by možné niektoré produkty knižnice realizovať aj komerčným spôsobom. Okrem toho by sa vytvoril väčší pracovný priestor na prácu s elektronickými dokumentmi, prípadne internetom.

Zmysluplná kooperácia medzi knižnicami v rámci regiónu sa postupne stáva realitou. SIPK je aktívnym členom Združenia nitrianskych knižníc. Ďalšími členmi združenia sú Krajská štátna knižnica Karola Kmeťku a Univerzitná knižnica Univerzity Konštantína Filozofa, obidve so sídlom v Nitre. Jednou zo snáh tohto združenia je vytvoriť spoločný katalóg ako východiskovú platformu na skvalitnenie prístupu používateľov týchto knižníc k dokumentom.

Slovenská poľnohospodárska knižnica v Nitre má dlhoročnú tradíciu v oblasti vzdelávania. Intenzívne sa zaoberá informačnou prípravou svojich používateľov. Pracovníci knižnice sa podieľajú na výučbe predmetov Úvod do štúdia a Metodika diplomovej práce pre študentov denného štúdia na SPU a predmetu Informatika pre študentov doktorského štúdia. Je to pozitívny prvok v práci knižnice a problematike informačnej prípravy treba naďalej venovať pozornosť. Pozornosť si však zasluhuje aj vzdelávanie samotných pracovníkov knižnice. Bez odborne pripraveného personálu nemá knižnica šancu poskytovať služby na primeranej úrovni. Možnosti ďalšieho vzdelávania sú často limitované financiami, napriek tomu takto investované peniaze sú nesporným prínosom pre inštitúciu. Knižnica hľadá tiež cestu realizácie interných foriem vzdelávania – organizujú sa krátke interné školenia napríklad o práci s internetom, školenia používateľov databáz a pod. Uvedené formy vzdelávania sa ukazujú veľmi užitočné a pritom sú finančne nenáročné.

Pomenovať všetky úlohy knižnice a nasmerovať jej ďalší vývoj je mimoriadne náročná a veľmi ťažko zvládnuteľná úloha aj v ideálnych podmienkach finančného dostatku. Keď hovoríme o ďalšom vývoji v našich podmienkach, je reálnejšie hovoriť o tom, čo by sme chceli (alebo mali) urobiť, pričom sme si vedomí, že veľa závisí od nás, ale ešte viac od okolností, v ktorých sa nachádzame. Napriek tomu ciele musia byť stanovené, inak by sme zostali stáť.

V ÚK SAV po novom alebo Ako sme zvládli zmeny informačného systému

Pre Ústrednú knižnicu SAV bol 18. september 2000 dňom slávnostným. Ráno o ôsmej bola prestrihnutá symbolická páska, aby pracovníci knižnice mohli privítať prvých čitateľov v novoupravených priestoroch požičovne servisom v novom integrovanom informačnom systéme RAPID LIBRARY a v novej študovni prvých návštevníkov a používateľov internetu. Nedočkaví zúčastníci o služby knižnice boli očividne mielo prekvapení zmenami, ktoré sa v knižnici udiali za dva a pol mesiaca, keď bola knižnica pre verejnosť zatvorená.

Priestory knižnice, zmenami akoby zväčšené a presvetlené, hneď pri vstupe naznačovali, že pre pracovníkov ÚK SAV letné mesiace asi neboli mesiacmi dovolenkovými. V malej vstupnej hale každého vítala samoobslužná farebná „kopírka“, požičovňa zaznamenala nevidané zmeny novým výpožičným pultom; v dvoch miestnostiach katalógov 6 OPAC-ov a novinka – referenčný pult a za ním „navigátor“, poradca či konzultant v jednej osobe. Neprehliadnuteľné červené šípky naznačovali smer umiestnenia novej študovne s encyklopedickou literatúrou a s počítačmi určenými na využívanie internetu.

Po prvý raz v takmer 50-ročnej histórii má Ústredná knižnica SAV možnosť ponúknuť svojim používateľom priestory, ktoré sú aspoň do istej miery primerané jej významu. Dá sa povedať, že na jeseň roku 2000 začala hlavná knižnica SAV písať novú kapitolu svojich dejín. Už nebude dôvod, aby sa o tejto knižnici hovorilo ako o knižnici, ktorá má síce vynikajúce fondy, ale úplne nevyhovujúce priestory! Od 18. septembra 2000 má aj Slovenská akadémia vied možnosť ponúknuť používateľom tzv. „hybridnú knižnicu“, t. j. knižnicu, v ktorej sú sklbené primárne (klasické) informačné zdroje so zdrojmi virtuálnymi, a navyše – vo vyhovujúcich priestoroch.

Čo predchádzalo týmto zmenám? Ako sa to všetko začalo?

Na začiatku bol projekt ELKASAV III (Elektronické katalógy SAV, 3. etapa), ktorého cieľom bolo naštartovať v budove SAV na Klemensovej ulici nový integrovaný informačný systém RAPID LIBRARY. Projekt nepočítal s novým informačným systémom len pre ústrednú knižnicu, ale aj pre špeciálne knižnice na šiestich spoločenskovedných pracoviskách SAV: Etnologický ústav, Filozofický ústav, Historický ústav, Kabinet orientalistiky, Sociologický ústav a Ústav štátu a práva, ktoré navyše budú využívať, na rozdiel od ÚK SAV, aj modul EPCA na evidenciu publikačnej činnosti.

Projekt ELKASAV získal finančnú podporu Nadácie otvorenej spoločnosti Bratislava a Open Society Institute Budapest, a keďže bol založený na podielovom princípe fi-

nancovania, výraznú podporu získal aj zo strany Predsedníctva SAV. Všetkým týmto subjektom patrí veľká vďaka!

Počítačnú eufóriu z obdobia po získaní finančných prostriedkov vystriedalo obrovské úsilie všetkých pracovníkov knižnice dokončiť práce na projekte do konca septembra 2000. Prechod od informačného systému CDS/ISIS a výpožičného systému v Clipperi na integrovaný informačný systém RAPID LIBRARY si vyžiadala symbolických deväť mesiacov. Len ten, kto takýto prechod z jedného informačného systému do druhého už zažil, vie, čo znamená konverzia 140 tisíc záznamov v katalógu, konverzia evidencie používateľov a výpožičiek, konverzia dát v medzinárodnej výmene publikácií atď.

Dáta sa opravovali, upravovali, zjednocovali, likvidovali sa duplicity... Dva a pol mesiaca doslova mravčej práce...

Výsledok? K 18. septembru 2000 urobila ÚK SAV vo svojich službách zmenu, ktorá ju opäť o krôčik priblížila ku ktorejkoľvek modernej knižnici v Európe.

Zavádzanie nového informačného systému znamená samo osebe rozsiahle zásahy do rokmi zaužívanej organizácie práce a predovšetkým znamená veľkú zmenu pre pracovníkov knižnice. V jednom okamihu je vlastne všetko inak. Inak sú rozmiestnené jednotlivé pracovne, skumulovali sa ešte vo väčšej miere pracovné náplne. Takmer každý odborný pracovník knižnice je zároveň aj konzultantom a naviguje každého návštevníka knižnice pri tzv. referenčnom pulte. Snaha vyhnúť sa predĺženiu procesu od žiadanky po výpožičku v prípade dislokovaných skladov a snaha v čo najväčšej miere eliminovať tzv. negatívne výpožičky kladie veľmi vysoké nároky na organizáciu práce v knižničných skladoch. Jednoducho, vedenie knižnice muselo urobiť opatrenia, ktoré sa v žiadnom prípade nemôžu nazvať populárnymi, skôr naopak. Dnes sme síce len na začiatku (ani nie mesiac od realizácie zmien), ale zdá sa, že pracovníci knižnice tieto zmeny zvládli.

A čo používatelia knižnice?

Nápor na počítače s internetom a na OPAC-ovské katalógy síce naznačuje, že „dobrá vec sa podarila“, ale keby sa počet PC pre používateľov zdvojnásobil, boli by používatelia knižnice ešte spokojnejší.

PhDr. Marcela Horváthová, riaditeľka ÚK SAV

Formáty v elektronických bázach dát slovenských knižníc

Odborná skupina SAK pre informatizáciu slovenských knižníc zorganizovala v predchádzajúcom volebnom období dva okrúhle stoly k problematike súborných katalógov, na ktorých rezonoval problém rozptylu formátov zápisu v jednotlivých knižniciach. Preto sa rozhodla, po súhlase správnej rady SAK, zorganizovať k tejto problematike celo-

slovenský seminár, ktorého cieľom bolo poukázať na tieto problémy z koncepcioného hľadiska, popularizovať skúsenosti tých knižníc, ktoré už prešli na formát UNIMARC, a v rámci diskusie vykryštalizovať požiadavky, ktoré by sa mali v najbližšom období riešiť koordinovane.

Seminára sa zúčastnilo 78 knihovníkov z členských knižníc SAK, ale záujem prejavili aj pracovníci z nečlenských knižníc a hostia z iných inštitúcií. To iba potvrdzuje, že téma seminára predstavuje problém knihovníckej komunity na celom Slovensku.

Hlavnými protagonistami seminára boli doc. Dr. Dušan Katuščák, CSc., vedúci Katedry knižničnej a informačnej vedy Filozofickej fakulty UK v Bratislave, a PhDr. Miloš Kovačka, CSc., riaditeľ Národného bibliografického ústavu SNK v Martine. Uviedli prítomných do problematiky vytvárania formátového prostredia v slovenskom knižničnom a bibliografickom systéme a upozornili na základné problémy, ktoré doteraz vznikli pri zavádzaní formátu UNIMARC v slovenských knižniciach. Doc. Katuščák upozornil na rozdiel medzi výmenným a interným formátom a pri problematike autorít poznamenal, že tieto majú hlavný význam ani nie tak v lokálnych bázach dát, ale až v súborných katalógoch.

S koreferátmi zameriavajúcimi sa na problémy, s ktorými sa pracovníci knižníc stretli pri prechode od výmenného formátu IKIS k formátu UNIMARC alebo US MARC, vystúpili Dr. Mária Kadnárová zo Slovenskej lekárskej knižnice v Bratislave, Mgr. Alica Kmeťová zo Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici a Mgr. Slavomíra Kňazická z Krajskej štátnej knižnice Karola Kmeťku v Nitre.

Ing. Dana Radochová zo Slovenskej ekonomickej knižnice v Bratislave sa venovala modulu správy seriálov v systéme Rapid Library a informovala prítomných o tvorbe slovníka ekonomických termínov, ku ktorým je priradené relevantné MDT. Tento slovník sa vypracováva v rámci riešenia výskumného projektu, na ktorý im bol pridelený interný grant.

S „revolučným“ námetom vo svojom koreferáte vystúpila Mgr. Anna Peťová zo SNK v Martine. V poslednom čase sa usiluje nielen na pôde SNK, ale tentoraz aj na tomto seminári nájsť u pracovníkov knižníc pochopenie pri zavádzaní predmetových autorít na báze pravidiel prirodzeného jazyka a upustiť od inverzného substantívneho zápisu. V diskusii odznela reakcia Ing. Daniely Slížovej (predniesla ju Mgr. Eleonóra Janšová) zo SNK, ktorá nielen poukázala na rozsiahlosť doterajšej bázy údajov Slovenskej národnej bibliografie (vyše milióna záznamov) a nevládnuteľnosť jej reklasifikácie pomocou konverzného programu, ale odvolávala sa aj na návyk čitateľov využívať predmetové heslá v inverznej podobe.

Posledná koreferujúca, PhDr. Lýdia Sedláčková z Univerzitnej knižnice v Bratislave, podala kvalifikovaný prehľad formátov pri spracovaní súborného katalógu periodík pod názvom Súborný katalóg periodík a metadátové univerzum.

Heslovite zhrnieme hlavné myšlienky, ktoré na seminári odzneli:

- ◆ je potrebné na národnej úrovni zriadiť pracovnú skupinu pre UNIMARC, ktorá by vyriešila sporné problémy zápisu, takže by sa určité údaje dávali na to isté miesto;
- ◆ z hesiel v ISIS-e sa nedá robiť UNIMARC-ovská hierarchia;
- ◆ je rozptýl popisov pri tom istom dokumente. Je žiaduca kooperatívna katalogizácia, alebo treba upraviť vecné spracovanie a dodržiavať ho;
- ◆ doriešiť minimálny počet údajov pre autorské autority a až potom začať s tvorbou súboru autorít;
- ◆ nepoužívať verzály;
- ◆ iniciály krstných mien robia veľké problémy;
- ◆ pre SNK je vhodný formát UNIMARC, ale vážia si aj okolité formáty;
- ◆ prítomní sa naliehavo dožadovali spracovania polytematického tezaura, alebo predmetového heslára;
- ◆ na treťom CD Slovenskej národnej bibliografie už bude súbor menných autorít;
- ◆ SNK chce do konca roka preložiť AACR2;
- ◆ súbor menných autorít by mali napĺňať citační pracovníci, tí totiž najlepšie poznajú autorov;
- ◆ knižnice by radi preberali súbor autorít zo SNK, lebo provizória v knižniciach sú zdrojom chýb;
- ◆ nerobiť zo súboru autorít internú záležitosť;
- ◆ pri štandardizácii popisu neexistuje demokracia;
- ◆ je potrebné rozlišovať formát interný a výmenný, ktorý je ovplyvnený konverzným programom na výstupe z bázy;
- ◆ autority majú význam iba v súbornom katalógu, v lokálnej báze nie sú dôležité;
- ◆ sto rokov sa diskutuje o tom, či pri predmetových heslách používať inverziu. Kongresová knižnica od toho upúšťa, je potrebné to premyslieť. Toto je zásadný návrh, ktorý by výrazne ovplyvnil spôsob heslovania v slovenskom knihovníctve.

Na základe živej diskusie, ktorá zabiehala až do riešenia detailov popisu dokumentov, odborná skupina SAK pre informatizáciu konštatuje, že seminár splnil svoj účel. O účasť prejavili záujem aj nečlenské knižnice, a preto sa odporúča i v ďalšom volebnom období pokračovať v tejto práci a organizovať stretnutia knihovníkov zamerané na špecifické témy. Výmena skúseností podstatne uľahčí prácu knihovníckej populácie.

Ing. Ján Guľa, SIPK, Nitra

Verejné knižnice v novej Európe

V dňoch 28. - 30. septembra 2000 sa v Bratislave uskutočnila IV. medzinárodná knižnícka konferencia na tému Verejné knižnice v novej Európe. V tomto období si Mestská knižnica v Bratislave pripomínala 100 rokov svojej činnosti. Okrem nej hlavnými usporiadateľmi boli Francúzsky a Goetheho inštitút, ktorí pozvali významných prednášateľov z Nemecka a Francúzska.

Už tradične sponzorujú túto konferenciu Open Society Inštitút v Budapešti a národné nadácie otvorenej spoločnosti.

Na konferencii sa zúčastnili hostia zo susedných krajín – Rakúska, Česka a Maďarska – a hostia z východnej Európy – Albánska, Juhoslávie, Bieloruska, Rumuska, Bulharska, Moldavska a Chorvátska.

V predchádzajúcich rokoch sa podobné konferencie uskutočnili v Budapešti (1997), Prahe (1998) a Ľubľane (1999).

Hlavným zámerom prvej budapeštianskej konferencie, na ktorej sa stretli maďarskí knihovníci so svojimi kolegmi zo strednej a východnej Európy s prednášateľmi z Nemecka a Francúzska, bola výmena skúseností na tému od techniky k etike.

O rok neskôr na pražskej konferencii sa už diskutovalo o úlohách komún pri riadení a prevádzke verejných knižníc, o nových formách práce knižníc v demokratickej spoločnosti, o sprostredkovaní postupov a metód profesionálnej kooperácie, ako aj o zlepšení spolupráce verejných knižníc v novej Európe.

Nosnou témou ľubľanskej konferencie boli verejné knižnice v kontexte hospodárskych a spoločenských premien – účinky na plánovanie knižníc pre budúce tisícročie.

Konferencia v Bratislave sa zamerala na 5 tém:

1. Multikultúrne aspekty knižničnej práce

Príspevky sa zaoberali problémami menšín a etnických skupín, demokratickými princípmi, ktoré zabezpečujú slobodný prístup k informáciám, venovali sa spolupráci knižníc s kultúrnymi inštitúciami v meste. V úvodnej téme odznel aj príspevok o úlohách verejných knižníc na Slovensku.

2. Budúcnosť verejných knižníc v 21. storočí

Tento blok sa zamerával na prácu s novými médiami, nap. na prácu s elektronickými publikáciami alebo na popis programu Verejné informačné služby knižníc, ktorého základným cieľom je inovácia verejných informačných služieb knižníc na báze informačných technológií.

3. Nové služby a podnikateľské plány pre verejné knižnice

Hovorilo sa o nových štruktúrach riadenia v knižniciach, samofinancovaní, sponzorstve, nových podnikateľských koncepciách a problémoch, ktoré s tým súvisia.

4. Technické predpoklady pre modernú verejnú knižnicu

V príspevkoch sa objasňovali globalizačné tendencie, s tým súvisiace očakávania od verejných knižníc v budúcnosti. Najfrekvencovanejšou bola otázka, ako mení technika obraz verejnej knižnice.

S témou č. 2 a 4 úzko súvisela panelová diskusia Budúcnosť verejných knižníc v 21.

storočí. Panelová diskusia umožnila na základe doterajších poznatkov o zavádzaní techniky v knižniciach uplatniť aj predstavy a vízie do budúcnosti.

5. Zmeny vo vzdelávaní a doškoľovaní

Zmeny v knihovníctve kladú nové požiadavky aj na knihovnicke školy, ktoré pripravujú odborníkov: vznik nových študijných odborov, zmena obsahu štúdia. Nový význam nadobúda i doškoľovanie.

IV. medzinárodnej knihovnickej konferencie sa popri zahraničných hosťoch zúčastnili predstavitelia verejných a vedeckých knižníc zo Slovenska. Prednášateľmi boli mnohí slovenskí knihovníci z verejných knižníc, ktorí nie vždy majú príležitosť sa zúčastniť takejto konferencie, a musíme zopakovať, že táto možnosť sa naskytla vďaka Nadácii otvorenej spoločnosti v Bratislave a Open Society Inštitút v Budapešti.

Sylvia Kováčová, PhDr. Elena Vefasová, MsK Bratislava

Knihovny súčasnosti 2000

V dňoch 19. – 21. septembra 2000 sa konal 8. ročník konferencie „Knihovny súčasnosti 2000“ v školiacom stredisku Junior centrum v Seči u Chrudimi.

Organizátori – Ministerstvo kultúry ČR, Združenie knihovníkov (SDRUK), Zväz knihovníkov a informačných pracovníkov (SKIP) a Ústredná knižničná rada ČR – poskytli účastníkom hodnotný program rozdelený počas troch dní do piatich tematických blokov (pričom rokovanie druhého dňa prebiehalo v troch sekciách súčasne):

- ◆ **Programy pre knihovníctvo** – tento blok sa uskutočnil sa hneď po otvorení a vyvolal najväčšiu diskusiu. V. Kubíková (Ministerstvo školstva, mládeže a telesnej výchovy ČR) informovala o výsledkoch programu Informačné zdroje pre vedu a výskum, z ktorého je v súčasnosti financovaný prístup k databázam ProQuest/PCI, EIFL a Web of Science. Do konca tohto roku bude vyhlásená tretia etapa programu, ktorá by mala uvoľniť pre knižnično-informačné služby ďalších 30 miliónov Kč. O informačných zdrojoch EÚ v Českej republike hovorila A. Rubešová z Ministerstva zahraničných vecí ČR a o verejných informačných službách knižníc V. Richter z Národnej knihovny ČR. Búrlivý ohlas vyvolalo vystúpenie E. Kantůrkovej z Ministerstva kultúry ČR, ktorá obhajovala návrh knižničného zákona odovzdaného legislatívnej komisii bez predbežného konzultovania so zástupcami knihovníkov. V rámci tohto bloku boli po prvý raz odovzdané ocenenia – medaily V. Tobolku za rozvoj českého knihovníctva.
- ◆ **Internet a knižnice** – v tomto bloku odznelo najviac referátov zameraných na automatizáciu knižníc, predovšetkým na automatizáciu výpožičného procesu, využívania internetu k sprístupneniu katalógov knižníc alebo sprístupnenia informácií

o knižnici na webových stránkach. Zaujímavé bolo konštatovanie J. Štěrbovej z Mestskej knižnice v Prahe, že stupeň automatizácie českých knižníc nie je zanedbateľný, keď všetky veľké knižnice, ale aj rad menších sú úplne alebo čiastočne automatizované, čo nakoniec potvrdil i celý rad ďalších referátov konferencie.

- ◆ **Informačné zdroje** – v rámci tohto bloku sa účastníci dozvedeli, že najvýznamnejším opatrením vlády ČR nadväzujúcim na program Rady vlády pre výskum a vývoj bolo zvýšenie prostriedkov v štátnom rozpočte pre výskum a vývoj a následne rozhodnutie vlády, že toto navýšenie rozpočtu venuje najmä na získavanie informačných zdrojov. Programy prioritného a súčasne perspektívneho charakteru, ktorých sa knižnično-informačná komunita dovoľavala už niekoľko rokov, sa v oblasti nákupu informačných zdrojov začali naplňať prostredníctvom Ministerstva školstva, mládeže a telesnej výchovy ČR.
- ◆ **Mimoškolské vzdelávanie knihovníkov** – väčšina príspevkov v tomto bloku bola venovaná problematike informačnej prípravy na vysokých školách. Zaujímavý bol príspevok Z. Houškové z NK ČR, ktorá aj viedla rokovanie tejto sekcie. Zhrnula výsledky rozsiahleho prieskumu platovej a kvalifikačnej štruktúry knihovníkov realizovaného NK ČR a Sociofondom Praha. Výsledky boli pre mňa zaujímavé už z toho hľadiska, že podľa skúseností doškoľovacieho strediska Centra VTI SR sú podobné situácie na Slovensku. A musím povedať, že tieto výsledky nie sú ani trochu veselé, skôr zarážajúce a signalizujúce, že čo najskôr v oblasti vzdelávania, ale najmä získavania odborníkov do knižníc (finančného ohodnotenia) bude potrebné urobiť vážne opatrenia, aby sme zamedzili znižovaniu úrovne poskytovaných knižnično-informačných služieb. A teraz k výsledkom prieskumu: knihovníci sú skôr starší, vzdelaním neknižovníci, mladých ľudí a čerstvých absolventov je minimum, v knižniciach prevažujú ženy (vo vedeckých knižniciach je 6 % mužov, v špecializovaných 12 %), znalosti práce s informačnými technológiami sú slabé, získavanie znalostí neprebíha systematicky, motivácia zo strany zamestnávateľa je nízka a odborný pracovník knižnice je na predposlednom mieste v celoštátnom prehľade hodinovej mzdy. Dr. V. Richter oboznámil účastníkov s programom VISK – Verejné informačné služby, najmä s jeho časťou VISK2 – Mimoškolské vzdelávanie pracovníkov knižníc.
- ◆ **Knižničná legislatíva** – bol názov posledného bloku konferencie, ktorý sa venoval najmä autorskoprávnym aspektom knižničných služieb, predovšetkým výpožičným, reprografickým, ale i automatizovaným.

Program konferencie vhodne doplnili vystavovatelia svojimi ponukami, ale i bohatý spoločenský program, o ktorý sa výrazne pričínala Albertina icome Praha.

Keď zoberiem do úvahy, že konferencie sa zúčastnilo viac ako 350 účastníkov a odznel celý rad zaujímavých príspevkov, môžem len konštatovať, že tohtoročná konferencia bola viac než úspešná a pozitíva jednoznačne prekryli aj malé organizačné nedostatky, ktoré sa vyskytnú skoro pri každej takej rozsiahlej akcii, ako bola táto.

Domov som však odchádzala so smútkom, že toho pochopenia na úrovni riadiacich orgánov a štátnej správy pre knižnice na Slovensku je menej, tým je, samozrejme, aj menej financií, menej informačných zdrojov, nižší rozsah služieb a o kvalifikačnej a platovej štruktúre zamestnancov knižníc ani nehovorím. Preto si musím položiť otázku: Vieme na Slovensku dostatočne doceniť hodnotu informácií? Ja dúfam, že áno, a vďaka tomu lepšie časy v slovenských knižniciach čoskoro prídu!

PhDr. Marta Ehnová, Centrum VTI SR

Výstavba Národnej technickej knižnice ČR

V júli t. r. schválila vláda ČR projekt výstavby Národnej technickej knižnice ako uzla infraštruktúry výskumu a vývoja, vzdelávania a verejných informačných služieb Českej republiky. Uložila pokračovať v prácach na projekte podľa osobitného časového plánu.

Minister školstva, mládeže a telesnej výchovy ČR má v spolupráci s ostatnými členmi vlády, vedúcimi ostatných ústredných orgánov štátnej správy a predsedom Akadémie vied ČR, v nadväznosti na prípravu zákona o verejných výskumných inštitúciách, navrhnúť spôsob transformácie STK (Státní technická knihovna) na Národnú technickú knižnicu.

(j. k.)

Megaknižnica nad morom

Impozantná valcovitá konštrukcia Alexandrijskej knižnice, pripomínajúca obrovský svetelný maják, čaká na dokončenie. Ambiciózný projekt stojí v rovnakom meste ako jeden zo siedmich divov sveta – slávny maják na ostrove Faros, ktorý sa v roku 1349 pri zemetrasení zrútil. Nová jedenásťposchodová budova, ktorá pravdepodobne stojí na mieste pôvodnej starovekej Alexandrijskej knižnice, sa na severnej strane nakláňa 20 stupňov nad zemou k Stredozemnému moru, jej predná časť je zasunutá pod zemou. Južná stena bez oblokov je vystavaná zo žuly. Na obľúbenom stavebnom materiáli faraónov možno spozorovať písmená abecedy zo všetkých svetových jazykov.

Pôvodná knižnica, postavená za dynastie Ptolemaiovcov, ktorí vládli v Egypte posledných tristo rokov pred Kristom, slúžia tiež ako univerzita. Jej osud je dodnes zahalený nejasnosťami. Podľa niektorých historikov vyhorela, keď légie Júlia Cézara vpadli do mesta roku 48 pred Kristom, podľa iných časti knižnice prežili až do arabskej invázie o 600 rokov neskôr. Súčasná knižnica sprístupní pol milióna výtlačkov, konečný počet sa odhaduje na osem miliónov. Naraz sa do nej zmestí 2 500 osôb, ktorým bude k dispozícii 300 študovní. Očakáva sa, že denne do knižnice zavíta 10 000 návštevníkov.

Knižnica vytvorila i priestor pre audiovizuálne prvky, k dispozícii budú i platne, kazety, kompaktné disky, videá a internetové stanice. Planetárium s konferenčným strediskom má kapacitu 3 500 osôb.

„Táto hala je najväčšia čítareň v akejkoľvek knižnici na svete,“ tvrdí šéf projektu Muhsin Zahrán. Projekt si vyžiadala sumu 200 miliónov amerických dolárov. Získal dotácie od UNESCO i od jednotlivých štátov z celého sveta, a to tak v peňažnej, ako aj v knižnej podobe. Konštrukciu dokončia v októbri. Očakáva sa, že slávnostné otvorenie začiatkom roka 2001 priláka činiteľov z celého sveta.

(Prameň: Pravda, 15. 8. 2000)

Program „Verejné informačné služby knižníc“ v Českej republike

Michal Hora

Program VISK, pripravovaný v spolupráci Ministerstva kultúry ČR, Národnej knižnice ČR, Zväzu knihovníkov a informačných pracovníkov ČR sa stal súčasťou Akčného plánu realizácie štátnej informačnej politiky prijatej Vládou ČR v máji 1999. Obsahuje štruktúrované podprogramy v logických súvislostiach (koordináčnej centrum, školenia, program pripájania na internet, rola Národnej knižnice ČR ako digitálneho centra pre verejné knižnice, národné programy digitalizácie, informačné zdroje).

V máji t. r. bol program VISK potvrdený Radou vlády pre štátnu informačnú politiku (tiež ako súčasť štátnej informačnej politiky vo vzdelávaní).

1. Vybudovanie a prevádzka koordináčnej centra pre program VISK v ČR

Základné funkcie koordináčnej centra pre program VISK:

- ◆ koordinácia zavádzania informačných technológií v oblasti knižníc, výber a iniciovanie noriem,
- ◆ medzirezortná koordinácia s ďalšími programami pri realizácii Štátnej informačnej politiky a programov v rámci projektov výskumu a vývoja, kontakt s príslušnými útvarmi ústredných orgánov štátnej správy,
- ◆ presadzovanie koncepcie verejných informačných služieb knižníc medzi zriaďovateľmi verejných knižníc,
- ◆ aktualizácia programu,
- ◆ správa a rozdeľovanie dotácií,
- ◆ monitorovanie a kontrola projektov,
- ◆ stanovenie programu vývoja nových produktov v oblasti dokumentov a služieb, infraštruktúry a siete, výchovy personálu,
- ◆ zastupovanie knižníc pri uzatváraní hromadných zmlúv s dodávateľmi na licencie, služby, technické zariadenia a pod.,
- ◆ poradenstvo pre spolupracujúce knižnice.

2. Mimoškolské vzdelávanie pracovníkov knižníc

Hlavným cieľom projektu je pripraviť:

- a) kvalifikovaných poskytovateľov verejných informačných služieb obyvateľom vo verejných knižniciach ako prirodzených informačných centrách obcí,
- b) potenciálnych školiteľov/pracovníkov verejných knižníc, ktorí budú schopní posky-

tovať pomoc obyvateľom v obciach pri zvládaní informačnej a komunikačnej techniky a technológie a pri práci s informáciami (vyhľadávanie, získavanie, triedenie, výber...).

Túto funkciu verejných knižníc predpokladá štátna informačná politika väčšiny vyspelých krajín. Je potrebné rozšíriť kvalifikáciu pracovníkov knižníc najmä v menších mestách a obciach.

Program umožní vybaviť zodpovedajúce vzdelávacie centrá pri veľkých knižniciach v jednotlivých vyšších územnosprávnych celkoch vo veľmi krátkom čase.

3. Program vytvárania informačných centier verejných knižníc

Hlavným cieľom projektu je systematická podpora šírenia a poskytovania informácií pre občanov prostredníctvom knižníc za pomoci verejne prístupnej informačnej siete (internet) a s využitím informačných technológií.

Ide predovšetkým o pripájanie knižníc na internet, skvalitňovanie informačnej infraštruktúry, automatizáciu knižničných činností, súborné katalógy a sprístupnenie výstupov zo štátnej správy a samosprávy.

Program navrhuje zamerať postupne budované informačné centrá (súčasť verejných knižníc) predovšetkým na tieto funkcie:

- a) sprístupnenie informácií v zmysle zákona o slobodnom prístupe k informáciám,
- b) poskytovanie informačných služieb pre oblasť vzdelávania a celoživotného vzdelávania občanov,
- c) poskytovanie informačných služieb podporujúcich právne vedomie občanov, oblasť ekonomiky, obchodu a zamestnanosti,
- d) poskytovanie regionálnych informačných služieb v oblasti cestovného ruchu,
- e) poskytovanie informačných služieb a informačných možností handicapovaným občanom.

4. Digitálna knižnica a archív pre informačné služby knižníc

Tri uvedené národné programy predstavujú vo svetovom meradle špičkové riešenia a sú najdôležitejšou súčasťou budovania národnej digitálnej knižnice a archívu, sprístupňujú a zároveň ochraňujú naše a svetové bohatstvo. Ich úlohou je chrániť a dlhodobu sprístupňovať dáta produkované samotnými knižnicami a inými subjektmi. Digitálna knižnica je založená na jednotnom štandarde uložených digitálnych dokumentov. Digitálna knižnica sprístupňuje pomocou internetu digitálne produkty a tým de facto realizuje predovšetkým sieťou verejných knižníc slobodný prístup k informačným zdrojom.

Prevádzka digitálnej knižnice si vyžaduje ďalšie financovanie (pracovné sily, služby, upgrade pamäťových médií atď.). Okrem toho je potrebné v rámci výskumu a vývoja

zabezpečovať ďalšie náročné práce v súlade s celosvetovými trendmi vývoja dátových a metadátových formátov a systémov.

5. Národný program retrospektívnej konverzie katalógov knižnic

Základnou podmienkou otvorenia fondov českých knižníc nielen miestnym, ale aj vzdialeným používateľom prostredníctvom internetu je prevedenie ich katalógov do digitálnej podoby. V oblasti retrospektívnej konverzie katalógov českých knižníc existuje hlboký rozpor medzi výskumno-vývojovou a realizačnou fázou. V rovine realizačnej je postup nesmierne pomalý a katalógy (a tým aj fondy) knižníc tak ostávajú z väčšej časti uzavreté. Príčinou naznačeného rozporu je štruktúra financovania. Výskumno-vývojová fáza je relatívne dobre zabezpečená grantmi. Realizačná fáza je však takmer nepokrytá.

Nedostatok financií znamená neúnosne dlhé rozloženie retrospektívnej konverzie katalógov v čase – rádovo na desiatky rokov.

6. Národný program digitálneho sprístupnenia vzácných dokumentov – Memoriae Mundi Series Bohemica

Je to program digitálneho sprístupnenia a ochrany kultúrneho dedičstva obsiahnutého v dokumentoch zachovaných na teritóriu Českej republiky.

Český dátový formát DOBM vyvinutý pre Memoriae Mundi Series Bohemica bol prijatý ako medzinárodný štandard UNESCO pre publikácie vychádzajúce v programe Pamäť sveta. Program je známy na celom svete.

V súčasnosti je v digitálnej podobe spracovaných asi 400 rukopisov a ďalšie produkty. Odrážajú vzácne fondy nielen Národnej knižnice ČR, ale i ďalších vybraných knižníc a archívov. Digitálne dokumenty sú prístupné na CD a v tomto roku sa počíta s ich sprístupnením po internete.

Tento program a jeho financovanie sú súčasťou kultúrnej politiky vlády ČR.

7. Národný program mikrofilmovania a digitálneho sprístupnenia dokumentov ohrozených degradáciou kyslého papiera – Kramerius

Knižničné dokumenty tlačene na kyslý drevený papier dnes predstavujú najväčší problém v oblasti konzervácie knižných zbierok. Najviac sú postihnuté novinové zbierky, ktoré patria medzi najčastejšie využívané dokumenty v knižniciach.

Národný program Kramerius je preto zameraný na záchranu periodických fondov a ďalších dokumentov ohrozených degradáciou novodobého papiera a na ich sprístupňovaní v mikrografickom alebo digitálnom formáte. Program využíva hybridnú technológiu reformátovania, založenú na mikrofilmovaní dokumentu a následnej digitalizácii mikrofilmu. Hybridná technológia je celosvetovo uznávanou optimálnou metódou uchovania a sprístupnenia dokumentov ohrozených degradáciou.

8. Digitálne informačné zdroje – periodiká (nákup licencií)

Program optimalizácie dostupnosti informačných zdrojov pre potreby vzdelávania a celoživotného vzdelávania, profesijnej činnosti, podnikania a ďalších spoločenských aktivít bude systematicky a koordinovane zabezpečovať relatívnu úplnosť zdrojovej bázy na uvedené účely a zároveň umožní efektívne zhodnotenie finančných prostriedkov vynaložených na ich nákup. Program umožní spoluprácu knižníc podporenú modernými informačnými technológiami na vyhľadávania a sprístupňovanie elektronických informačných zdrojov a finančne výhodný nákup licencií na ich využívanie. Zabezpečí pohotovú a úplnú výber plných textov vybraných informačných zdrojov z domácich i svetových prameňov. V rámci programu sa predpokladá:

- ◆ koordinovaná tvorba a sprístupňovanie fondu informačných zdrojov vo forme ako klasických papierových dokumentov, tak zdrojov zaznamenaných na CD-ROM i zdrojov diaľkovo prístupných napr. prostredníctvom internetu,
- ◆ nákup skupinových i celoštátnych licencií na elektronické zdroje,
- ◆ unifikované spracovanie zdrojov,
- ◆ uchovávanie a archivácia zdrojov,
- ◆ sprístupňovanie zdrojov vypožičiavaním originálu, medziknižničnými službami, sprostredkovaním prístupu k plným textom elektronicky publikovaných dokumentov u vydavateľov prostredníctvom nákupu licencií.

9. Súborný katalóg ČR – prevádzka

Súborný katalóg ČR je základným národným informačným zdrojom pre občanov a inštitúcie, ktorý udržiava prehľad o dostupnosti jednotlivých informačných prameňov. Na základe súborného katalógu dochádza k optimálnemu využitiu dokumentov z knižničných fondov, racionalizácii pri ich získavaní a sprístupňovaní ako na mieste, tak medziknižničnými službami vrátane elektronického dodávania dokumentov. Zároveň sa súborný katalóg stáva i ďalším racionalizačným faktorom práce verejných knižníc pri spracovaní získavanej literatúry. Do rozvoja súborného katalógu a vývoja špecifických programových nástrojov (de facto celého prostredia katalógu) a na nákup výpočtovej techniky bolo na tento účel bolo venované veľké množstvo finančných prostriedkov. Národná knižnica ČR prevádzkuje súborný katalóg bez toho, aby na to mala vytvorené zvláštne finančné zdroje.

*Prameň: Národní knihovna, č. 2 – 3/2000, s. 102 – 105.
(Výťah pripravil Ing. J. Kurák.)*

Návrhy na opatrenia v legislatívnej oblasti

Pozornosť by sa mala zamerať najmä na komplex zákonov k reforme verejnej správy a knižničný zákon:

- ♦ stanoviť zodpovednosť obcí, okresov, krajov a MK ČR za zabezpečenie knižničných a informačných služieb vo verejnom záujme;
- ♦ vytvoriť legislatívne podmienky, aby štátne orgány na úrovni nových okresov mohli zriaďovať inštitúcie typu knižníc;
- ♦ vytvoriť legislatívne podmienky, aby štátne a samosprávne orgány na úrovni okresu, kraja a MK ČR mohli financovať regionálne funkcie knižníc na úrovni okresu a kraja a podporovať medziknižničnú kooperáciu a rozvoj národného knižničného systému;
- ♦ zabezpečiť finančné zdroje na realizáciu regionálnych funkcií a zabrániť, aby finančné prostriedky venované v súčasnosti na zabezpečenie regionálnych funkcií boli v súvislosti s reformou verejnej správy presunuté na iné účely;
- ♦ vytvoriť legislatívne podmienky pre viacdrožové financovanie knižníc, na ktorom sa budú podieľať zriaďovatelia na rôznych úrovniach (obec, okres, kraj, ústredný orgán štátnej správy). Toto viacdrožové financovanie presadiť do praxe tak, aby došlo ku spriehľadneniu finančných tokov a zodpovednosti jednotlivých typov zriaďovateľov;
- ♦ urýchliť prípravu vládneho návrhu knižničného zákona a prepojiť ju s komplexom zákonov k reforme verejnej správy.

Organizácia systému verejných knižníc ČR

Systém verejných knižníc v ČR tvoria:

- ♦ Národná knižnica ČR, zriaďovaná MK ČR,
- ♦ štátne vedecké knižnice v sídlach bývalých krajov a Moravská zemská knižnica v Brne, všetky zriaďované MK ČR,
- ♦ okresné knižnice zriaďované okresnými úradmi a mestské knižnice v okresných mestách zriaďované samosprávou,
- ♦ mestské a obecné knižnice zriaďované samosprávou.

Jedným zo základných celosvetových trendov rozvoja knižníc je úsilie o stále intenzívnejšiu spoluprácu medzi knižnicami všetkých typov. Tento trend v súčasnosti vrcholí prepájaním knižníc do celoštátnych, nadregionálnych a celosvetových informačných sietí. Nevyhnutnosť vzájomnej kooperácie je motivovaná snahou o efektívne využitie finančných prostriedkov pochádzajúcich z verejných zdrojov a okrem toho vyplýva z poznania, že žiadna knižnica sama osebe nie je schopná uspokojiť široké spektrum používateľských potrieb.

V ČR sa v uplynulých desaťročiach rozvinuli dve základné úrovne kooperačných systémov, a to okresný systém verejných knižníc a strediskový systém verejných knižníc.

Tieto kooperačné systémy umožňujú účelnú deľbu práce a efektívne využitie finančných prostriedkov, lebo raz investovaná čiastka je mnohonásobne využitá spolupracujúcimi knižnicami. Majú mimoriadny význam najmä pre fungovanie knižníc v malých oblastiach, kde garantujú priebežnú aktualizáciu knižničného fondu a udržanie odborného štandardu služieb.

Transformácia okresných knižníc v rokoch 1992 – 1999

Do konca roku 1992 boli knižnice vo všetkých okresných mestách zriaďované okresným úradom, potom prešla zriaďovateľská právomoc z okresného úradu na mestský úrad v príslušnom okresnom meste. Principiálne správny presun zriaďovateľských kompetencií zo štátu na mestá bol od samého začiatku živelný, bez vymedzených pravidiel, postupov, analýz a stanovenia cieľov a sprevádzal ho rad negatívnych javov.

Polovica okresných úradov uzavrela s príslušným mestským úradom dohodu o prevode právomoci zriaďovať knižnice s tým, že regionálne funkcie bude naďalej zabezpečovať príslušná mestská knižnica v okresnom meste alebo iná organizácia, okresný úrad poskytne na túto činnosť knižnici účelovú dotáciu; v tomto prípade je zmluvne zaktovený rozsah poskytovaných regionálnych služieb, ich finančné a personálne zabezpečenie. V niektorých okresoch nie sú zabezpečené žiadne regionálne funkcie, okrem vedenia štatistiky knižnic.

Častým javom je znižovanie alebo rušenie finančných dotácií na zabezpečenie regionálnych funkcií z okresného úradu, prípadne dochádza k podstatnému útlmu či úplnému zrušeniu regionálnych funkcií a kooperačných väzieb medzi knižnicami v okrese.

V úplnom rozpore s celosvetovým trendom tiež dochádza k zrušeniu a rozpadu kooperačných systémov knižníc zriaďovaných obcami. Atomizácia knižníc vedie k ne hospodárnemu využívaniu finančných zdrojov i v období nedostatočného financovania knižníc. Dôsledkom je obmedzenie rozsahu služieb, neschopnosť ponúknuť verejnosti nové typy služieb a následná likvidácia najmä knižníc v malých obciach, ktorých služby väčšinou neboli nahradené žiadnou inou formou (napr. pojazdnými knižnicami).

Kooperačné systémy knižníc a reforma verejnej správy

Pripravovaná reforma verejnej správy, najmä zrušenie terajších okresov a ich nahradenie 3 – 4-násobným počtom menších správnych okrskov, predstavuje pre doterajšie kooperačné systémy vážne nebezpečenstvo.

Navrhnuté zákony k reforme štátnej správy a samosprávy nezakotvujú v pôsobnosti krajov, obcí ani okresov zodpovednosť za zabezpečenie služieb vo verejnom záujme s vymedzením ich minimálnych štandardov ani ucelený mechanizmus zabezpečenia týchto služieb. Chýbajú predovšetkým podmienky pre viacdrojové financovanie, na ktorom by sa podieľali rôzni zriaďovatelia. Okresným úradom sa neumožňuje zriaďo-

vať inštitúcie typu knižníc. Hlavným problémom je však spôsob financovania regionálnych funkcií, ktoré presahujú obecnú či mestskú pôsobnosť.

Sú oprávnené obavy, že dôjde k úplnému rozpadu siete verejných knižníc v celej ČR, ktorá sa vytvárala postupne od čias prvého knižničného zákona v roku 1919. Po zániku terajších okresov, resp. zákaze zakladania príspevkových a rozpočtových organizácií okresnými úradmi na iné účely, než je výkon štátnej správy, nebudú existovať subjekty a finančné zdroje, ktoré by garantovali ďalšiu činnosť a rozvoj súčasných systémov verejných knižníc.

Hlavnými dôsledkami rozpadu siete verejných knižníc budú:

- ◆ neschopnosť garantovať rovnoprávny prístup občanov k informáciám prostredníctvom knižníc,
- ◆ zníženie dostupnosti knižničných a informačných služieb v malých mestách a obciach a znevýhodnenie občanov žijúcich v malých sídlach,
- ◆ zvyšovanie rozdielov v kvalite a komplexnosti služieb veľkých a malých knižníc,
- ◆ nesebestačnosť knižníc v malých obciach a ich postupný zánik,
- ◆ zníženie ekonomickej efektívnosti činností verejných knižníc, rast multiplicitných činností a výdavkov z verejných zdrojov,
- ◆ likvidácia knižničných fondov a strata kultúrnych hodnôt,
- ◆ rozpad kooperačných väzieb medzi rôznymi typmi inštitúcií a ich pracovníkmi.

Knižničný zákon

Prvý knižničný zákon z roku 1919, ktorý ukladal každej obci zriadiť knižnicu, bol v roku 1959 nahradený zákonom o jednotnej sústave knižníc. Zmenou spoločenských podmienok a vznikom nových zákonov upravujúcich oblasť štátnej správy a samosprávy sa po roku 1989 tento zákon dostával do kolízie s platnou právnou úpravou, preto sa knižnice usilovali o vypracovanie nového knižničného zákona.

V súvislosti s meniacou sa funkciou knižníc v informačnej spoločnosti sa zdôrazňuje najmä úloha knižníc ako garantov rovnoprávneho prístupu občanov k informáciám, celoživotnému vzdelávaniu a kultúrnym hodnotám. To tiež znamená, že je nevyhnutné vytvoriť infraštruktúru knižníc, ktorá by zabezpečovala každému občanovi štandardný súbor základných knižničných služieb v požadovanej kvalite. Tieto základné parametre by mali byť legislatívne zabezpečené. Obdobné trendy môžeme zaznamenať vo všetkých európskych krajinách a dokonca i v Rade Európy (Odporúčanie ku knižničnej legislatíve v Európe).

Nový knižničný zákon by mal vymedziť hlavne:

- ◆ postavenie a úlohy knižníc v rámci verejných informačných služieb,
- ◆ povinnosti orgánov štátnej správy vo vzťahu k formovaniu národného knižničného systému a riešiť najmä
 - postavenie NK ČR, ČVK a MZK,
 - postavenie ďalších knižníc zriaďovaných ústrednými orgánmi štátnej správy,

- stanovenie minimálneho rozsahu regionálnych funkcií, ktoré musia byť zabezpečené na úrovni okresu a kraja,
- vymedzenie riadiacich, kontrolných a koordinačných povinností a právomocí,
- ◆ povinnosti zriaďovateľov knižníc v súvislosti so zabezpečením rovnoprávneho prístupu občanov ku knižničným službám,
- ◆ povinnosti knižníc a stanovenie základných parametrov knižničných a informačných služieb,
- ◆ princípy viaczdrojového financovania knižníc,
- ◆ zásady majetkovej evidencie, revízie a vyraďovania knižničných fondov knižníc ČR vrátane starostlivosti o historické fondy,
- ◆ bezplatnosť základných služieb knižníc v súlade s Manifestom verejných knižníc UNESCO a odporúčaniami Európskej únie,
- ◆ podporu kooperácie a kooperačných združení knižníc všetkých typov na území mikroregiónu, okresu, kraja, štátu, odboru vrátane medzinárodnej spolupráce,
- ◆ základné práva a povinnosti knižníc pri poskytovaní medziknižničných výpožičných služieb,
- ◆ jednoznačnú podporu knižničných služieb pre handicapovaných občanov a národnostné menšiny,
- ◆ postavenie pracovníkov knižníc, požiadavky na ich kvalifikáciu (školské a mimoškolské vzdelávanie), profesijné štandardy s nadväznosťou na platový systém.

*Prameň: Čtenář, č. 3/2000, s. 64 – 67.
(Výťah pripravil Ing. J. Kurák.)*

Knižnice v Španielsku

Victoriano Colodrón

Španielske knižnice prešli za posledných 25 rokov rozsiahlym procesom rozvoja a modernizácie, aj keď ešte treba mnohé vykonať. Medzi základné problémy patrí nerovnaká úroveň rozvoja rôznych druhov knižníc a dištriktov alebo regiónov a pretrvávanie niektorých vážnejších nedostatkov.

Organizácia a knižničná legislatíva

Organizácia španielskych knižníc je ovplyvnená vysoko decentralizovanou administratívnou štruktúrou Španielska, krajiny rozdelené na veľké regióny, známe ako Autonómne spoločenstvá. Každé zo 17 autonómnych spoločenstiev zodpovedá za zaopatrenie knižníc na svojom teritóriu so zvláštnym zreteľom na verejné knižnice.

Všetky spoločenstvá majú pre knižnice popri určitých administratívnych a technických orgánoch, vrátane „regionálnych“ knižníc v niektorých spoločenstvách, vlastné právne opatrenia na presadzovanie programov.

Ministerstvo školstva a kultúry uplatňuje celonárodnú knižničnú politiku prostredníctvom Generálneho riaditeľstva pre knihy, archívy a knižnice v štyroch hlavných smeroch:

- ♦ presadzovanie všeobecných iniciatív na stimuláciu a podporu knižničného sektora v najširšom zmysle;
- ♦ poskytovanie centrálnych služieb všeobecnej povahy;
- ♦ podporovanie medziknižničnej spolupráce, predovšetkým medzi autonómnymi spoločenstvami (príkladmi sú Súborný katalóg španielskeho bibliografického dedičstva – The Collective Catalogue of the Spanish Bibliographic Heritage <<http://www.mcu.es/ccpb>> a projekt národnej kooperatívnej katalogizácie REBECA);
- ♦ podpora španielskej účasti na medzinárodných knižničných iniciatívach a fórach, najmä európskych a takých, ako je napríklad Ibero-americký kooperačný program pre verejné knižnice v španielsky a portugalsky hovoriacich krajinách Európy a Ameriky.

Národný právny rámec pre knižnice vychádza z dekrétu z roku 1989, upravujúcom španielsky knižničný systém, ku ktorému sa vydávajú doplnky. Právnym základom dekrétu je zákon o španielskom historickom dedičstve z roku 1985. Ďalšími celonárodnými predpismi sú základné opatrenia pre miestne rozhodnutia a zákon o duševnom vlastníctve.

Základné opatrenia ukladajú mestám s viac ako 5 000 obyvateľmi povinnosť poskytovať služby verejnej knižnice, ale bez určenia povahy služieb alebo ich minimálnej úrovne. Táto povinnosť sa vyvinula z knižničnej legislatívy autonómnych spoločností.

Školské knižnice

Školské knižnice v Španielsku nie sú dosť adekvátne, čo je zvlášť dôležité pre kvalitu vzdelania. Väčšina školských knižníc trpí hlavne nedostatkom materiálneho zabezpečenia a odborne pripraveného knižničného personálu. Okrem toho hlavným problémom školských knižníc je to, že súčasné právne predpisy ich zahrňujú medzi „doplnkové mimoštudijné aktivity“, a tak namiesto ich integrácie do života škôl a univerzít sú bokom od školských vzdelávacích a študijných plánov. Situácia knižníc zvyčajne závisí od úrovne záujmu vedúceho učiteľa alebo od rodičov žiaka.

Pokrok bol nedávno dosiahnutý vo výcviku učiteľov pre školské knižnice a v automatizácii knižníc so softvérom ABIES, vytvoreným ad hoc ministerstvom školstva a kultúry. Presun kompetencií za prebiehajúce základné a stredné vzdelávanie z centrálnej sféry na autonómne spoločenstvá bol v súčasnosti už ukončený a rozvoj týchto knižníc sa presunul na orgány autonómnych spoločenstiev.

Verejné knižnice

Väčšina z 3 700 španielskych školských knižníc je kontrolovaná mestskými radami. Niektoré podliehajú správny orgánom provinčných alebo autonómnych spoločen-

stiev, tak ako 52 štátnych verejných knižníc, ktoré patria k ministerstvu školstva a kultúry a riadené sú autonómnymi spoločenstvami. Tieto majú vo všeobecnosti najväčšie zdroje a ponúkajú progresívnejšie a modernejšie služby (<http://www.mcv.es/bpe/html>).

Dosiahnutý pokrok však nie je dostatočný a verejné knižnice v Španielsku majú pred sebou ešte dlhú cestu. Za posledné roky sa nerozvinuli natoľko ako iné typy knižníc, ani tak rýchlo a intenzívne ako iné verejné služby.

K hlavným problémom, s ktorými zápasia verejné knižnice v Španielsku, patrí:

- ◆ nedostatočné uvedomovanie si myšlienky, aké by mali byť verejné knižnice, aký je ich potenciál ako prístupových centier k informáciám a kultúre,
- ◆ nedostatok zdrojov a prostriedkov,
- ◆ mnohé verejné knižnice využívajú takmer výhradne študentské masy,
- ◆ prevaha byrokratických štýlov riadenia.

Vo februári t. r. ministerstvo zverejnilo plán na presadzovanie španielskych verejných knižníc na obdobie do roku 2003 – „Verejné knižnice: prístupové brány do informačnej spoločnosti pre všetkých“. Cieľom verejných knižníc je poskytnúť všetkým občanom prístup k informáciám a kultúre v novom kontexte. Zámery plánu zahŕňajú vytváranie spoločenského uvedomenia si dôležitosti verejných knižníc, zvyšovanie záväzkov mestských rád, pokiaľ ide o rozvoj tohto druhu knižníc, podporovanie základných schopností a postojov profesionálov v prevádzke verejných knižníc, rozširovanie prítomnosti internetu v španielskych verejných knižniciach.

Plánované akcie a projekty, ktoré sa uskutočňujú v spolupráci s inými organizáciami, zahŕňajú:

- ◆ pripojenie všetkých knižníc k internetu,
- ◆ rozvoj špecifických vstupov do internetu pre španielske knižnice,
- ◆ začatie verejnej komunikačnej kampane zameranej na spoločnosť vo všeobecnosti, na politikov a štátnych zamestnancov,
- ◆ náčrt rozsiahlej, ambicióznejšej štúdie o súčasnej situácii v týchto knižniciach,
- ◆ vytvorenie smerníc o minimálnych požiadavkách na španielske verejné knižnice,
- ◆ zlepšovanie kvality služieb v štátnych verejných knižniciach.

Univerzitné knižnice

Knižnice 60 španielskych univerzít a 90 knižníc Vyššej rady vedeckých výskumných centier (Consejo Superior de Investigaciones Científicas – CSIC – <http://www.csic.es.cbic>) prešli v poslednom čase veľkým vývojom. Jedným dôvodom je reforma univerziténeho štatútu z r. 1983, ktorá uľahčila modernizáciu a reorganizáciu španielskych univerzít. Rozhodujúce boli aj základné finančné investície v univerzitných knižniciach.

Zlepšenie organizácie a riadenia univerzitných knižníc vyplynulo zo zvýšenej podpory vzdelávania a rozvoja schopností personálu. V súlade so zlepšením predpokladov, vy-

bavenia a inventára bol urobený pozoruhodný pokrok v službách, napríklad rozšírenie otváracích hodín, využitie informačných a komunikačných technológií a úsilie o zvýšenie kvality služieb. Pravda, aj tieto knižnice čelia rôznym problémom a ťažkostiam, ktoré majú španielske univerzity.

Zvlášť pozoruhodná je konsolidácia španielskej siete univerzitných knižníc (Red de Bibliotecas Universitarias – REBIUN – <http://www2.uji.es/rebiun>), platformy spolupráce kreovanej v polovici 80. rokov. REBIUN dosiahlo najväčšie úspechy v kooperácii svojich knižníc. V roku 2000 budú dve hlavné aktivity – sprístupnenie ich súborného/zjednoteného katalógu na internete (predbežne bude k dispozícii iba na CD ROM) a organizácia významnej výstavy o veľmi bohatom bibliografickom dedičstve, ktorá bude otvorená 28. septembra 2000 v Santiago de Compostela.

Intenzívnejší rozvoj spolupráce medzi španielskymi verejnými knižnicami začal v určitých autonómnych spoločenstvách prostredníctvom konzorcií spájajúcich knižnice rôznych univerzít. Katalánia je vytvorením univerzitného knižničného konzorcia v roku 1996 v tomto priekopníkom (<http://www.cbuc.es>). Konzorciá univerzitných knižníc Autonómnych spoločenstiev Madridu a Andalúzie boli vytvorené v roku 1999 ako odraz dôležitosti spolupráce medzi knižnicami v informačnej spoločnosti.

Španielska národná knižnica

Španielska národná knižnica (Biblioteca Nacional de España – <http://www.bne.es>) je právne „najvyššia knižničná inštitúcia štátu“ a stojí na vrchole španielskeho knižničného systému. Navyac – vzhľadom na majetok (dokumenty), funkcie a aktivity národná knižnica zastáva ústredné postavenie v španielskej kultúre, porovnateľné s postavením len takých inštitúcií, ako je múzeum Prado.

V zmysle právnych opatrení je Národná knižnica hlavnou depozitnou knižnicou bibliografického a dokumentačného dedičstva krajiny. Tieto predpisy sa v súčasnosti revidujú, aby odstránili nedostatky, zlepšili činnosť a pomohli sa vyrovať s digitálnym prostredím.

K súčasným úspechom národnej knižnice patrí ešte neukončený proces automatizácie katalógu (ARIADNA), v ktorom je už vyše 1 828 000 bibliografických záznamov a informácií s 3 562 000 kópiami. Pokrok sa urobil aj pri mikrofilmovaní a digitalizácii dôležitých dokumentov.

Na medzinárodnej úrovni, popri európskych aktivitách a projektoch, sa Španielska národná knižnica podieľa na iniciatívach Asociácie národných knižníc Ibero – Amerika (ABINIA).

Profesijné asociácie knihovníkov

Španielsko má asi 15 profesijných asociácií pre knihovníkov a dokumentaristov, niektoré celonárodné, iné s regionálnou pôsobnosťou a ďalšie venované špecifickým subsektorom profesie. V niektorých prípadoch tieto asociácie zahŕňajú aj archivárov

a muzeológov. V niektorých najväčších a najľudnatejších autonómnych spoločenstvách, v ktorých knihovníci a dokumentaristi mali nezávislé profesijné asociácie, sa uskutočnil (Katalánia) alebo sa uskutočňuje (Andalúzia) proces zlučovania do jednej asociácie a tento trend zasiahne aj ostatné autonómne spoločenstvá.

Väčšina španielskych asociácií je členom národnej federácie Federación Española de Sociedades de Archivística, Biblioteconomía y Documentación (FESABID – <http://www.fesabid.org>), ktorá spája dohromady skoro 7 000 profesionálov. FESABID, člen EBLIDA, sa v posledných rokoch rozšírila: po prvé – v roku 1997 sa pripojila jedna z vedúcich celonárodných asociácií ANABAD s viac ako 1 600 členmi, po druhé – od roku 1999 má FESABID podporu zo stáleho ročného grantu 15 miliónov pesiet od ministerstva školstva a kultúry na činnosť, iniciatívy knižníc a projekty. To federáciu oprávňuje, aby si vytvorila potrebnú riadiacu infraštruktúru a chopila sa s vervou určitých aktivít sľubujúcich kontinuitu. K jej medzinárodným aktivitám patrí činnosť venovaná posilneniu profesijných článkov vytvorených v rámci „IFLA Hispanic caucus“ so španielsky hovoriacimi krajinami Ameriky.

Ďalšou zaujímavou činnosťou FESABID-u je organizovanie dvojročných zhromaždení španielskych dokumentaristov, ktoré sú hlavným národným podujatím profesie. V roku 2000 sa bude zhromaždenie konať 19. – 21. októbra v Bilbao.

Univerzitné vzdelávanie v knižničnej vede

Rozvoj španielskeho knihovníctva v posledných dvoch desaťročiach bol sprevádzaný rozvojom knižničných štúdií na univerzitej úrovni. Tu treba upozorniť na pokrok, ktorý prinieslo zavedenie univerzitnej kvalifikácie v knižničnej vede a dokumentácii (akademická hodnosť a diplom); ponúka ju viac ako 10 univerzít.

Vzdelávanie a výskum v knižničnej vede tiež prešli ohromným vývojom. Spolu s európskou škálou aktivít univerzitného sektora sa tu zabezpečuje spolupráca s inštitúciami Ibero-americkéj komunity prostredníctvom Asociácie pre vzdelávanie a výskum v knižničnej vede, archivistike, informačných vedách a dokumentácii Latinskej Ameriky a Karibskej oblasti (EDIBCIC). Podrobnosti možno nájsť na <http://eubd1.urg.es/edib-cic/index.html>.

Pred španielskymi knižnicami sú dve vývojové línie: využívanie už vykonaných zlepšení a podpora rozvojových krokov a na druhej strane náprava najväznejších nedostatkov. Tieto úlohy musia byť doplnené ďalšími, ktoré sú naozaj stále dôležitejšie: podpora nového modelu knižníc, charakterizovaná odhodlaným, naliehavým úsilím o kvalitu služieb, a prijatie najnovších, aktuálnych štýlov riadenia. To sú základné predpoklady na garanciu dobrých služieb občanom informačnej spoločnosti.

*Prameň: Information Europe, leto 2000, s. 26 – 28.
(Výťah pripravil Ing. J. Kurák.)*

Navigátori poznania: budúcnosť knihovníckej a informačnej profesie

Derevianková, Je. V.

Áká je budúcnosť knihovníckej a informačnej profesie, nie sú prehnané „chýry o bližiaccej sa profesionálnej smrti“? S množstvom diskusných článkov na túto tému sa možno stretnúť v anglojazyčných periodikách vrátane amerického časopisu *Information Outlook* (mesačník Asociácie špecializovaných knižníc) alebo austrálskeho *The Australian Library Journal*.

V samotnej definícii informačnej spoločnosti existuje mnoho protirečení a v závislosti od prístupu k nej vznikajú aj rozdiely v chápaní podstaty informačnej profesie.

Existujú rôzne koncepcie informačnej spoločnosti: technologická, ekonomická, profesionálna, priestorová, kultúrna. Každá z nich má pritom svoje opodstatnenie i pri dialógu o budúcnosti, avšak každá osobitne neponíma jej obsah v úplnosti. Preto slovné spojenie „informačná spoločnosť“ je nevyhnutné skúmať v konkrétnom kontexte.

R. L. Chase vo svojom článku *Navigátori poznania* používa slovné spojenie „éra poznatkov“ (v protiklade s industriálnou érou). Hovorí o charakteristickej zvláštnosti tejto éry - „ekonomike poznatkov“. Pokladá ju za obdobie prudkej „zmeny paradigmy pre knihovníkov“. Tvrdí, že práve dnes sa rozhoduje o budúcnosti knihovníckej profesie: alebo sa začne jej nová „zlatá éra“, alebo proces marginalizácie, ak táto profesia nedokáže držať krok s elektronickými technológiami. Romantický pohľad na knižnice ako archív materiálnej kultúry, zvečňujúce múdrosť stáročí, sa stáva minulosťou, ustupuje chladnej realite internetu, intranetu a multimediálnych technológií. Knihovníci a informační pracovníci prechádzajú do kategórie profesií „pracovníkov poznatkov“, ktorí vytvárajú nové materiálne i intelektuálne produkty. „Pracovníci poznatkov“ sú podľa presvedčenia R. L. Chasea tvorivými profesionálmi, ktorí „produkovujú energiu intelektuálneho biznisu“. Práve oni sú hlavnými tvorcami bohatstva v „ére poznania“. Stará múdrosť „poznanie je sila“ nadobúda nový zmysel. Mnohé organizácie sa usilujú pretvoriť sa na určitý druh obchodnej organizácie vytvárajúcej poznanie. Avšak nikto tak dobre ako knihovník nechápe rozdiel medzi informáciami a poznaním. Disponujúc týmto chápaním a získavajúc nové technické návyky, práve knihovníci sú schopní dostať sa na čelo procesu vytvárania „intelektuálnych podnikov“. Do budúcnosti vidiaci knihovníci už chápu, že byť navigátormi poznania, to značí mať dokonalé vedomosti o tom, ako sa toto poznanie vytvára a šíri.

M. Browneová píše o súčasnom postavení profesie knihovníka nie natoľko kategoricky, ale ponechávajúc miesto tradičným knihovníckym hodnotám, sa pokúša nájsť východisko zo súčasnej situácie, keď študenti a mladí knižniční špecialisti sa zaujímajú predovšetkým o svet internetu a o globalizovanú ekonomiku. Mladí ľudia sú väčšinou zamestnávaní perspektívou „zarobiť veľké peniaze“ a zúčastniť sa na revolučných

premenách spojených s rozvojom komputelizácie a telekomunikačného systému. Mladým, podľa Browneovej, chýba často predstava o obluhe čitateľov a pripravenosť reagovať na potreby individuálneho používateľa. Na samotnú myšlienku knihovníckych záležitostí sa mladá generácia pozerá ako na nemodernú.

V takýchto podmienkach je žiaduca nová koncepcia knihovníckej profesie, v ktorej by sa jej tradičné hodnoty – obsluha, demokratický prístup, priorita gramotnosti a široky vzdelania – spájali s novými, informačnými, ktoré sa vo formujúcej sa informačnej spoločnosti nachádzajú na makroúrovni. Jeden z veľkých paradoxov tejto spoločnosti spočíva v tom, že v tej miere, ako sa informácie menia na základ ekonomiky, sú hranice informačných profesií čoraz viac podmieňané.

T. Burns a Sh. Rashid tvrdia, že kľúč pri určovaní toho, čo majú robiť „informační profesionáli“ a ako majú pozeráť na svoju profesiu, spočíva v jasnom poznaní potrieb používateľa.

Tento cieľ D. Church formuluje ako orientáciu na konečného používateľa, ktorému technologické výdobytky, a predovšetkým internet, dnes prideliť vedúcu úlohu v informačnom svete. Všetci predstavitelia tradičných profesií – od lekárov a právnikov po manažérov informačných systémov – sú prinútení prispôbovať sa tejto situácii.

Takže, čo predstavuje informačná profesia sama osebe dnes? Dnes je hlavné nie iba získať informáciu, ale umenie nakladať s ňou a urobiť to lepšie ako iní. Informační profesionáli (spočiatku známi ako knihovníci) môžu nástožiť na tom, že práve ich kvalifikácia ich oprávňuje robiť si nároky na úlohu „navigátorov poznatkov“. Avšak neexistuje jednoznačná odpoveď na otázku, kto je vhodnejší na túto úlohu: informačný profesionál, špecializujúci sa na určité odvetvie poznatkov, alebo „odvetvový pracovník“ s informačnými zručnosťami. Do tzv. „manažmentu poznatkov“ dnes prichádzajú odborníci z najrozličnejších oblastí vedy a výrobných sfér.

Podľa R. L. Chasea sa súčasným pracovníkom „riadenia poznatkov“ zdajú knihovníci a knižnice nezodpovedajúcimi času, archaickými. Vznik internetu a korporatívnych intranetov, objavenie sa systémov riadenia poznatkov, ktoré sú založené na programovom zabezpečení a nástrojoch intelektuálneho vyhľadávania, umožňujú priamy prístup k informáciám a bázam dát aj bez knihovníka. Kvalifikovaní knihovníci a informační odborníci sa môžu podujáť na reorganizáciu svojich inštitúcií na podniky zakladajúce sa na intelektuálnych systémoch. Chase je toho názoru, že kým tento proces nie je zjavne vyznačený, knihovníkom a knižniciam hrozí „nebezpečenstvo marginalizácie v novej ére poznatkov“.

Otázka určená knihovníkom a informačným pracovníkom tkvie v nasledujúcom: sú dnes pripravení poskytnúť potrebné informácie v tej podobe, v akej ich potrebujú jednotliví používatelia, predstavitelia rozličných oblastí poznania a celé spoločensvá?

Hlavnou otázkou, na ktorú by sa mali knihovníci pokúsiť nájsť odpoveď, je: ako by mali knižnice a informačné centrá pôsobiť v globálnom elektronickom svete?

R. L. Chase skúma skúsenosti niekoľkých knižníc patriacich korporáciám a informačných centier, ktoré zareagovali na výzvu a vydali sa cestou vytvárania sietí virtuálnych poznatkov.

Vytvorenie virtuálnych knižníc, premena knihovníkov a informačných profesionálov na manažérov poznatkov je cieľom mnohých vedúcich medzinárodných spoločností. Osobitná pozornosť sa pritom venuje vytváraniu elektronických zdrojov. Funkcie pracovníkov knižníc sa v tejto situácii prerozdeľujú. Predovšetkým knihovníci, ktorí sa predtým zaoberali informačnou obsluhou, sa stávajú manažermi informácií a zároveň zabezpečujú informačné služby rôzneho druhu. R. L. Chase, ktorý tvrdí, že z mnohých knihovníkov a informačných odborníkov sa už stali „odborníci na výdaj poznatkov“, predkladá spektrum špecializácií profesie knihovníka.

A. Andersen spomedzi „odborníkov na výdaj poznatkov“ vyčleňuje tieto špecializácie:

1. *Technologický expert* – inštruktor personálu pre výučbu technológií.
2. *Katalogizátor/pracovník archívov* – špecialista na organizáciu informácií (tvorí bázu dát).
3. *Sprievodca* – ak je to potrebné, nasmerúva používateľa na vonkajšie informačné zdroje.
4. *Prieskumník* – vyhľadáva potrebné informácie a zahŕňa ich do bázy dát.
5. *Výskumník* – pomáha používateľom vyjasniť si ich informačné potreby a určuje priority.
6. *Analytik* – realizuje pridanú hodnotu informácií, pričom vytvára základ pre nové sféry informačných záujmov.
7. *Anketár* – kladie účastníkom otázky s cieľom vyjasniť si, čo sa naučili.

Všetci títo špecialisti tvoria „znanostnú skupinu“.

D. Church namiesto tradičnej definície „knihovník“, podľa jeho názoru v novej spoločnosti nezmyselnej, navrhuje svoje varianty klasifikácie: 1. Konzultant. 2. Analytik. 3. Pomocník/inštruktor. 4. Manažér obsahu intranetu. 5. Manažér pre plánovanie emisie produkcie a jej marketing. 6. Manažér poznania korporácie.

Vlastne je to skôr výpočet návykov „informačných profesionálov“.

Možno polemizovať o takomto názore na nové úlohy a funkcie, chápať ho ako akúsi snahu jednoducho premenovať predošlé procesy a myslieť si, že činnosť knihovníkov a informačných profesionálov ostane ako predtým. Avšak nemožno nebrať na vedomie, že tieto klasifikácie sú vytvorené so zreteľom na nové skutočnosti v práci založenej na využívaní umelej inteligencie.

Avšak hlavnou úlohou pri podpore prestíže profesie nie je abstraktné preskúmanie funkcií knižničného pracovníka a vytvorenie klasifikácií. Úloha spočíva v tom, aby informačný pracovník mal jasnú predstavu o potrebách konečného používateľa. A pre väčšinu používateľov, podľa názoru T. Burnsa, nie je dôležité, ako sa nazývajú všetci títo ľudia za scénou.

Teda aká budúcnosť čaká našu profesiu?

R. L. Chase si myslí, že vznik inteligentného podniku a moc pracovníkov ako tvorcov bohatstva spoločnosti otvára knihovníkom jedinečné možnosti – stať sa predstaviteľom profesie, ktorá pomáha vytvárať dodatočný spoločenský produkt, zmeniť sa na dobre platených navigátorov poznania. Takto sa informační profesionáli stanú profesionálmi poznania.

Navigátora poznania R. L. Chase prirovnáva k pavúkovi uprostred gigantickej celosvetovej „pavučiny poznania“. Elektronická komunikácia v sieti s vnútornými i vonkajšími zákazníkmi, experti na odvetvové znalosti, znalostné bázy dát – to všetko podľa neho sformuje základ virtuálnych aktivít navigátorov poznania. Budú včas zabezpečovať adrešnosť poskytovania poznatkov, pri ktorých využití sa vytvorí nový spoločenský produkt. Navigátori poznania preto potrebujú principiálne nové profesionálne návyky. Fyzické stanovište knihovníka a knižnice R. L. Chase pokladá za druhoradé vo vzťahu k interaktívnej komunikácii. Vyjadrujúc krajné názory na vývoj knihovníckej profesie, vyvodzuje záver, že reálna knižnica bude zamenená centrom virtuálnych poznatkov. Až s takýmito radikálnymi názormi jeho kolegovia nesúhlasia.

T. Burns a Sh. Rashid priamo hovoria, že stanovisko R. L. Chasea je stanoviskom panikára, ktorý bez ohľadu na vrúcne želanie „privítať internet ako novú profesionálnu možnosť“, sa úpenlivo bráni a v skutočnosti si želá „zachovať si svoju tradičnú úlohu“. Princíp práce v „skupine poznania“ podľa ich mienky stiera hranice medzi profesionálnymi rolami. T. Burns a Sh. Rashid navrhujú kolegom: ak sa znepokojujete o svoju budúcnosť, osvojte si nové návyky ako doplnok k tým, ktoré ovládáte, a ony vám pomôžu. Vstupujúc do elektronického veku, predstavitelia informačnej profesie si musia priznať, že jedine strategicky správne bude spojenie kultúrnych a technických návykov. Terminologické problémy sa časom vyriešia. Hlavné je vedieť správne využívať už existujúce informačné zdroje a ísť dopredu.

Prameň: Navigatory znaniya: Buduščee bibliotečnoj i informacionnoj professii. Bibliotekovedenje, 2/2000, s. 8 – 11. (Výtah pripravila PhDr. Ľ. Fordinálová.)

Výmena elektronických dokumentov, Biela kniha

Mike Bridges

Podnety pre obchodnú činnosť sa dnes nelíšia od tých spred sto rokov. Ide vlastne o to, ako obchodovať rýchlejšie, lacnejšie a lepšie ako naši konkurenti. Aj napriek elektronickej revolúcii, ktorá otriasla celou zemeguľou, zostala komunikácia prostredníctvom papiera najpoužívanejšou formou výmeny informácií vo svete.

Táto Biela kniha sa nezameriava na to, ako nahradiť papier ako prostriedok obchodnej výmeny, ale ako uviesť papier do obchodného procesu ako elektronický dokument.

Elektronické spracovanie dokumentov, ktoré začínali ako dokumenty papierové, umožňuje významné úspory nákladov, zrýchlenie času spracovania, aj keď zachovanie obchodom akceptovateľných praktík je konečným cieľom.

Priemysel zobrazovania/integrovaného riadenia dokumentov (IDM) sa vyvinul do čulieho prúdu riešenia obchodnej činnosti. Efektívne riadenie dokumentov, automatizované spracovanie dokumentov, efektívny prieskum, rešeršné služby patria k niektorým z vymožeností. Zvýšila sa spokojnosť používateľov, kolektívne riadenie poznatkov, morálka zamestnancov.

World Wide Web umožnila, že výmenu informácií v celosvetovom meradle považujeme už za bežnú. Tieto nové služby spojili organizácie všetkých veľkostí a sľubovali, že sa stanú komunikačnými médiami. Elektronický obchod sľuboval zdynamizovanie obchodnej činnosti a poskytovanie komplexných elektronických obchodných operácií už v blízkej budúcnosti.

Problémom zostáva, ako zlúčiť dvetisicročnú obchodnú prax s dvetisicdennou komunikačnou technológiou.

Dnes sa spoločnosti, ktoré pred rokmi investovali do IDM, ocitajú pred dilemou. K potrebám mnohých podnikov nemožno pristupovať spôsobom „rovnaký meter pre všetkých“, ktorý uplatňovali niektorí obchodníci. Teraz z pohľadu týchto ľudí sú ich investície a rast obmedzené vnútornou infraštruktúrou. To, čo produkovali tieto systémy, sú ostrovy informácií. Ostrovy elektronických a digitalizovaných informácií rastú čo do veľkosti a počtu používateľov. Ich elektronický obsah sa vyvinul na akceptovateľný prostriedok k obchodu s dokumentmi alebo transakciami. Používatelia týchto systémov chcú však rozšíriť svoje obzory. Chcú vymieňať elektronické dokumenty tak ako vymieňajú dokumenty papierové. Predavači využívajú internet na to, aby rozšírili prostredníctvom prehliadačov webových stránok prístup do svojich systémov IDM, ale dokumenty zostávajú na hosťiteľskej strane. V modeli obchodného partnerstva sa stáva nevyhnutným vymieňanie dokumentov nezávisle od ich vnútorných systémov.

Spoločnosti, ktoré veľa investovali do IDM, môžu dosiahnuť väčšie úspory a zvýšenie produktivity, ak rozšíria bázu používateľov a obchodných partnerov. Mnohé spoločnosti si uvedomujú, že ich potreby sú rôznorodé a na uspokojenie svojej štruktúry potrebujú flexibilitu niekoľkých riešení. Riešenie sa potom zameria na to, ako prepojiť používateľov IDM, aby dochádzalo k bezpečnej výmene dokumentov, čím sa rozšíria investície a reinvestuje kapitál.

V súčasnosti elektronická pošta v lepšom prípade nahradila hlasové spojenie (telegramy), ale nie je vhodná na výmenu tradičnej záväznej obchodnej dokumentácie. Priloham elektronickému pošty (attachements) poskytujúcim prostriedky na výmenu elektronických dokumentov stále ešte stále chýba požiadavka prevádzkovej efektívnosti. Spojenie IDM s internetom je pre výmenu elektronických dokumentov nesporným veľkým prínosom.

Donedávna sme v tejto oblasti nemali účinnú normu, dnes však je už tento problém vyriešený. Norma s názvom Výmena elektronických dokumentov (EDX 2.0) už existuje a osvedčila sa aj pri zefektívňovaní procesu obchodnej výmeny.

Výmena elektronických dokumentov (EDX2.0) je otvorenou normou definujúcou indexovací mechanizmus, ktorý umožní diaľkovú alebo miestnu výmenu elektronických dokumentov. Konečným výsledkom bude automatické skopírovanie (zreprodukovanie) elektronického dokumentu v cieľovom systéme. Norma EDX vymedzuje štruktúru nezávislú od obsahu, ktorá umožní obchodným partnerom definovať obsah tak, ako je to potrebné.

*Prameň: Electronic Document Exchange, A White Paper. + Information Management and Technology 2000, 33, č. 4, s. 161 – 162.
(Výťah spracovala PhDr. M. Mandysová.)*

Smernice Rady Európy a EBLIDA o knižničnej legislatíve a politike v Európe

Ingrid Mauritzenová

Tento článok sa zameriava na posúdenie Smerníc Rady Európy a EBLIDA o knižničnej legislatíve a politike v Európe. Navyše zdôrazňuje a vysvetľuje niektoré hlavné otázky a myšlienky vyjadrené v smerniciach.

Knižničná legislatíva a politika

Knižničná legislatíva prispieva k založeniu právnej platformy pre všetky knižnice. Preto legálna platforma znamená vyjasnenie a upevnenie právnych štruktúr a podmienok pre knižnice, vyjadrené v príslušnej legislatíve. Určuje rámec definujúci ciele a povinnosti knižníc. Okrem toho sa knižničná legislatíva sústreďuje na potrebu objasnenia vzťahov medzi knižnicami a „knihou sveta“ a tiež potrebu platformy upevnenia funkcií knižníc.

Uznávajúc tieto potreby, Kultúrny výbor Rady Európy prijal v októbri roku 1999 tieto Smernice o knižničnej legislatíve a politike v Európe. Smernice schválili EBLIDA (Európska kancelária knižničných, informačných a dokumentačných asociácií) a IFLA (Medzinárodná federácia knihovníckych zväzov). Zameriavajú sa na štyri podstatné otázky: demokracia v knižničnej praxi, knižnice v národných informačných politikách, knižnice ako aktívni informační činitelia a ochrana písomného dedičstva.

História a ciele

Nové informačné kanály a informačné distribučné systémy rozvírajú otázky týkajúce sa budúcej organizácie a funkcie knižníc. Technologický rozvoj posilňuje fenomén konvergencie, čím sa menia existujúce štruktúry v informačnej spoločnosti, štruktúra poskytovateľov/dodávateľov informácií, technických nosičov a inštitúcií. Technologický rozvoj tiež eskaluje úroveň globalizácie, ktorá vysoko ovplyvňuje informačnú spoločnosť. Smernice sa vo svetle týchto faktorov zameriavajú na iniciovanie všeobecného prehodnotenia knižničnej legislatívy a politiky.

Smernice sa tiež snažia zaviesť spoločnú európsku politiku o knižniciach a poskytnúť poradenstvo štátom reformujúcim svoju knižničnú legislatívu a štátom, ktoré potrebujú radikálnu zmenu ich národných informačných systémov. Priznanie vplyvu konvergencie a globalizácie na všetkých aktéroch knižničnej reťaze a berúc do úvahy, že knižnice tvoria nenahraditeľnú bránu šírenia vedomostí, Rada Európy vyžaduje vyrovať sa smernicami o knižničnej legislatíve a politike v Európe s týmito novými úlohami.

Slobodný prístup k informáciám a myšlienkam

Jedným z hlavných cieľov smerníc je zabezpečiť „slobodný prístup k informáciám celej spoločnosti. „Slobodný prístup“ je ambiciózne vyjadrenie. Anglický jazyk nerobí rozdiel, ako napríklad francúzsky jazyk, medzi výrazmi „libre“ a „gratuit“. V týchto súčasných smerniciach výraz „free“ sa používa vo význame „libre“. Materiály poskytované knižnicami by nemali byť upravované alebo cenzurované. „Slobodný prístup k informáciám“ má za následok povinnosť zabezpečiť, aby rozvoj zbierok bol nezávislý a transparentný proces.

Smernice upozorňujú, že knižnice sú vytvorené v prospech svojej používateľskej komunity, zabezpečujú slobodný prístup k informáciám a ako také tvoria základný faktor realizácie princípu ľudského práva, akým je „sloboda slova“. Právo slobody slova je základný princíp práva človeka na zabezpečenie ochrany ľudských práv a základných slobôd podľa článku 10. Toto právo zahŕňa zachovanie názorov a prijímania informácií a myšlienok bez zásahu verejnej moci. Zaujímavým príkladom je nedávny návrh dokumentu nórskych vlády k ustanoveniu slobody slova v nórskych ústave. Tento návrh nielen zdôrazňuje dôležitosť ochrany primeraného prístupu obyvateľov k informáciám, ale tiež uznáva knižnicu za základný informačný zdroj.

Právo na slobodný prístup k informáciám má tiež za následok, že knižničné služby by mali byť poskytované bez obmedzení. Je dôležité, aby to ladilo s princípom ľudského práva na nediskrimináciu s článkom 14 Európskej konvencie na ochranu ľudských práv a základných slobôd. To si vyžaduje, aby knižničné služby boli poskytované obyvateľom bez ohľadu na rasu, národnosť, náboženstvo, kultúru, politiku, vek, fyzickú a inteligenčnú dispozíciu, na vzdelanostnú úroveň, rod alebo sexuálnu orientáciu.

Vďaka faktorom súvisiacim s politickými alebo náboženskými podmienkami robí právo na „slobodný prístup k informáciám“ v niektorých krajinách problémy, ktoré bolo ťažké riešiť. Smernice o knižničnej legislatíve môžu prispieť k diskusii o dôležitosti tohto práva v demokratickej spoločnosti a v hľadaní riešení týchto problémov.

Bezplatnosť

Ďalšie dôležité ustanovenie v smerniciach je manifestácia princípu „bezplatne“. Smernice konštatujú, že jadro základných informačných materiálov, nástrojov a služieb financovaných z verejných fondov by malo byť pre používateľov bezplatné. Toto ustanovenie sa snaží zabezpečiť rovnoprávny prístup k informáciám pre spoločnosti vo všeobecnosti; bráni to ekonomickej diskriminácii.

Toto ustanovenie však vyvolalo počas konferencie v Štrasburgu v novembri 1998, kde bolo navrhnuté, mnoho diskusií. K návrhu boli rôzne pripomienky od predstaviteľov zastupujúcich viac ako 30 krajín, a preto bolo obtiažne dosiahnuť konsenzus. Formulácia ustanovenia nejasne definuje, aký druh služieb a aká ponuka knižničných služieb môže byť „bezplatná“. Cieľom však nebolo poskytnúť jasnú definíciu. Celkový zámer ustanovenia je zabezpečiť uznanie princípu bezplatnosti.

Nadvážne by rozsah základnej knižničnej služby mal byť určený národne. Definovanie rozsahu „základnej knižničnej služby“ by malo byť v súlade s princípom stanovenným ďalej v týchto smerniciach a vymedzené povinnosťami, tradíciami a politikami národnej a medzinárodnej knihovníckej komunity. Rozhodne fakt zvyšovania množstva knižničných materiálov dostupných jedine prostredníctvom elektronických médií zapríčiňuje nové problémy vzhľadom na pokrývanie nákladov a schopnosť poskytovať primerané služby.

Ministerstvo kultúrnych vecí v Dánsku nedávno navrhlo nový knižničný zákon. Podľa tohto návrhu sú verejné knižnice povinné požičovať dokumenty a poskytovať služby verejnosti bezplatne. Zákon poskytuje isté výnimky pre špeciálne knižničné služby. Poplatky stanoví miestna rada. S ohľadom na služby, ktoré sú poskytované prostredníctvom knižnic vymedzenej používateľskej skupine, napríklad platené databázy, knižnice môžu požadovať platby od používateľov.

Navyše článok 1 smernice zdôrazňuje, že knižnice by sa mali usilovať o poskytovanie služieb na najvyššej úrovni a najvyššej kvality intelektuálneho a fyzického prístupu k materiálom a zdrojom.

Zásady budovania zbierok

Smernice uznávajú, že zásady budovania zbierok sú potrebné kvôli zabezpečeniu slobodného prístupu k informáciám. Rozvoj zbierok by mal byť v súlade s nezávislou profesionálnou mienkou zahrnujúcou vedomosti knihovníkov a pochopenie založené na vzdelávacej a etickej platforme profesie. Knižnice by nemali zasahovať a cenzurovať poskytované materiály, napríklad z politických alebo náboženských dôvodov.

Zásady rozvoja zbierok by mali zabezpečiť, aby menšiny mali k dispozícii materiál vo vlastných jazykoch, nadväzujúci na ich vlastné kultúry a odrážajúci kultúru väčšej komunity. Výraz „menšiny“ pokrýva národnostné, etnické, náboženské a lingvistické menšiny. Smernice uvádzajú, že zbierka by mala brať do úvahy rôznorodosť komunit, ktorým slúži, a to v rámci obsahu, jazyka a foriem, v ktorých je poskytovaná. Princípy rozvoja zbierky by mali tiež zahŕňať národnú a medzinárodnú spoluprácu, medzinárodnú medziknižničnú výpožičnú službu a systémy dodávania dokumentov. Smernice tiež stanovujú, že politika rozvoja zbierok by mala byť sústavne revidovaná, aby odrážala meniace sa potreby a príležitosti.

Princípy prístupu k elektronickým sieťam

Vzhľadom na to, že čoraz viac informácií bude dostupných len prostredníctvom ne-knižných kanálov, ako je internet, smernice upozorňujú, že knižnice musia využiť potenciál elektronických informácií a snažiť sa získať a poskytovať takéto informácie. Prístup k elektronickým informáciám by nemal byť zamietnutý z iných dôvodov než z dôvodov národnej legislatívy. Pokiaľ ide o nelegálny materiál dostupný prostredníctvom týchto kanálov, knižnice by nemali vedome povoliť prístup k takémuto materiálu. Za iných okolností sa treba vyhnúť regulácii alebo obmedzeniu prístupu k informáciám.

Smernice zdôrazňujú potrebu politiky používania internetu na zabezpečenie primeraného prístupu verejnosti k sieťovým informáciám. Jedným z dôvodov takejto politiky je vyjasniť povinnosti knižníc a úroveň služieb, ktoré môžu používatelia očakávať od knižníc. Majúc na pamäti, že mnoho používateľov nie je dobre oboznámených s novými informačnými sieťami a ešte stále nie je schopných pripojiť sa k informáciám samostatne, smernice podčiarkujú povinnosť umožniť používateľom nájsť vlastný spôsob.

Prostredníctvom takýchto pravidiel by sa mali knižničné systémy usilovať, aby boli transparentné tak, ako je to možné. Pri využívaní internetu by malo byť zabezpečené právo používateľov na súkromie a dôveru. Využívanie elektronických informácií a registračných systémov môže predstavovať hrozbu pre ochranu týchto práv, ak nebude starostlivo spravované. S prudkými zmenami v technológii by politika využívania internetu mala byť sústavne revidovaná v súlade s najnovším technologickým vývojom.

Úroveň služieb a plnenie ukazovateľov

S cieľom zabezpečiť efektívne využitie knižničných zdrojov a dosiahnuť optimálne rozširovanie informácií smernice zdôrazňujú potrebu jednoznačnej štruktúry medzi všetkými úrovňami knižničného systému. Táto štruktúra by mala stanoviť právomoc, zodpovednosť a povinnosti v knižničnom sektore. Navyše potreba rozvinúť infraštruktúry pre spoluprácu knižníc je evidentná. Smernice však nemajú za cieľ definovať rôzne funkcie knižnice vo vzťahu k iným providerom.

Článok 6 smerníc sa zaoberá službami knižníc. Služby knižničného sektora závisia od primeraných infraštruktúr a spolupráce medzi knižnicami a zdôrazňujú potrebu aplikácie technologických štandardov, aby uľahčili národnú a medzinárodnú výmenu informácií.

Článok 6 sa zaoberá konvergenciou inštitúcií v sektore archívov, knižníc a múzeí (ALM). V tomto ohľade by predstavitelia knižníc na národnej úrovni mali zväziť rozvoj knižničných služieb v politike konvergencie inštitúcií.

Financovanie knižníc

Smernice sa zaoberajú aj financovaním knižníc. Článok 7 podčiarkuje potrebu vyjasnenia očakávaných knižničných služieb a príslušných zdrojov, ktoré sú potrebné na dosiahnutie tejto úrovne služieb.

Potreba takéhoto vyjasnenia narastá vďaka elektronickým dokumentom, u ktorých cena dostupných informácií závisí od mnohých premenlivých faktorov, ako je počet aj používateľov.

Smernice zdôrazňujú, že financovanie knižníc by malo byť verejnou záležitosťou, aby knižnice ostali nezávislými inštitúciami a neboli ovládané finančnými orgánmi. Financovanie knižníc z iných zdrojov je akceptovateľné, pokiaľ nezasahuje do základných knižničných princípov.

Nakoniec tento článok zdôrazňuje, že iniciatívy na zabezpečenie najvyššej možnej hodnoty verejných fondov vynaložených na knižnice a na to, aby rozpočty knižníc odrážali vplyv nových technológií, by mali byť vítané.

Knižnice a poznatkový priemysel

Smernice uznávajú problém copyrightu v informačnej spoločnosti. Zdôrazňujú, že vlády by mali na oboch úrovniach národnej i medzinárodnej, stanoviť knižniciam právnu pozíciu s ohľadom na copyright.

Stanovujú aj to, že existujúce oslobodenie od copyrightu, ktoré vyžadujú pri papierovom materiáli, môžu požadovať aj pre digitálny materiál, ako napríklad právo na uchovanie a obnovenie dokumentov. Smernice tiež uznávajú právo používateľa využívať materiál v knižniciach ako základné a pevne stanovené privilegium používateľa.

Licencovanie

Tak či onak, elektronické informácie budú na rozšírenie k dispozícii len v súlade s licenčnou dohodou medzi providerom a knižnicou. Licenčná dohoda definuje, ako majú dokumenty používať knižnice a používatelia, napríklad, či knižnica alebo používatelia majú právo zhotoviť digitálnu alebo analógovú kópiu.

Ak uvážime, že čoraz viac informácií je k dispozícii iba cez uzavreté siete, dôležitosť zodpovedajúcej licencie je naliehavejšia. Smernice podčiarkujú tento faktor a potrebu ustanovenia licenčného konzorcia alebo obchodných orgánov pre knižnice.

Rokovania prostredníctvom konzorcií môžu posilniť negociačnú pozíciu knižnice a práva používateľa na informácie. Smernice sa ďalej tým, ako tieto konzorciá majú byť organizované, nezaoberajú. To je záležitosť na ďalšiu úvahu.

Ochrana knižničného dedičstva

Konečne sa poskytuje návod o ochrane knižničného dedičstva vrátane právneho depozitu a otázok súvisiacich s cezhraničným transferom písomného dedičstva.

Smernice definujú a stanovujú cieľ právneho depozitu. Navyše potvrdzujú, že právny depozit by mal obsahovať všetky druhy informačných nosičov vrátane digitálnych informácií. Mala by byť stanovená vhodná politika pre každú kategóriu dokumentov. Malo by sa to urobiť v súlade s existujúcimi smernicami v danej oblasti, napríklad IFLA-UNESCO Smernice o legislatíve právneho depozitu (1981), Návrh konvencie Rady Európy na ochranu audiovizuálneho dedičstva a odporúčaní obsiahnutých v Správe o depozitných zbierkach elektronických publikácií, vydaný Európskou Komisiou (1996).

Smernice upozorňujú, že legislatíva o právnom depozite by mala byť povinná. Avšak, dobrovoľný depozit by nemal byť neprijateľný, ak dosiahol rovnaký cieľ ako povinná regulácia.

Smernice tiež zdôrazňujú, že produkcia včasnej a súhrnnej národnej bibliografickej služby bude kompenzovaná v súlade s mechanizmami právneho depozitu.

Navyše smernice zdôrazňujú, že legálne zálohovaný materiál by mal byť sprístupnený. (Smernice nemajú v úmysle alternovať existujúce dohody o právnom depozite ani tradičné spôsoby nakupovania materiálu do právneho depozitu.)

Elektronické dokumenty dostupné prostredníctvom digitálnych sietí spôsobili nové problémy so zreteľom na copyright. Smernice zdôrazňujú potrebu ďalšieho investovania, aby sa dosiahlo vhodné riešenie otázky copyrightu, predovšetkým pri využití online dokumentov a vytváraní takých dokumentov dostupných verejnosti mimo depozitu knižnice.

Kvôli ďalším informáciám bude spolu so smernicami o každom článku smerníc publikovaný komentár. Bude to k dispozícii na domácej stránke Rady Európy, ktorá je: <http://culture.coe.fr/epba/eng/ecubook%20R.3.htm>.

*Prameň: Information Europe, leto 2000, s. 22 – 25.
(Výťah pripravil Ing. J. Kurák.)*

Smernica o knižničnej legislatíve a politike v Európe

Giuseppe Vitiello

Knižničná politika sa v súčasnosti stala zložitým biznisom. Fenomén „konvergencia“ integrácia politík zameraných na archívy, knižnice a múzeá, bujnenie súkromných informačných agentúr a súčasný pokrok v legislatíve o duševnom vlastníctve, to všetko sťažuje úlohu politických činiteľov.

K tomuto už komplikovanému obrazu treba pridať všeobecný pohyb v oblasti kultúry, ktorý poukazuje na úpadok vo verejnej sfére a znižovanie plánov na podporu kultúry.

Znamená to, že knižničná politika a legislatíva sú zastarané pojmy a mali by byť nahradené pochybnými koncepciami informačnej politiky, v ktorých sú knižnice často prehlíadané? Ak si to myslíte, žijete v abstraktnom svete. Nikdy predtým nebol záujem inštitúcií o svet knižníc taký silný.

Svedectvo poskytujú paralelné iniciatívy Európskeho parlamentu a Európskej komisie na jednej strane a Rada Európy na strane druhej. Tieto medzinárodné organizácie pracujú ruka v ruke s európskou profesijnou knižničnou komunitou, ktorú reprezentuje EBLIDA (European Bureau for Library, Information, Documentation and Archive Associations).

Európsky kontinent nie je len bohatá mozaika kultúr, náboženstiev a osobností, ktoré uchovávajú svoju kultúrnu diverzitu a poskytujú základ pre vyššiu jednotu, založenú na spoločných princípoch a vzájomnom porozumení.

Je to tiež zlátanina právnych a administratívnych tradícií, vedúca k rozsiahlym rozporom v národno-knižničnom rozvoji, posudzovaní knižničnej práce a pracovníkov, aplikácií základných koncepcií v knihovníctve. Dnes, keď 13 krajín je v procese pripájania sa k veľkému spoločenstvu 15 členských štátov Európskej únie, potreba politických dokumentov na európskej úrovni je veľká.

Nevyhnutnosť zmenšiť medzery a posilniť spoluprácu medzi knižnicami je ešte zrejmejšia vo väčšej Európe 41 členských štátov Rady Európy.

Rada Európy a EBLIDA

Smernice o knižničnej legislatíve a politike určujú pokrok so zreteľom na knižnice. Pokiaľ ide o tradičnú typológiu knižníc UNESCO – národné, univerzitné, verejné, školské a špeciálne/odborné knižnice, predpokladá sa stieranie rozdielov medzi jednotlivými kategóriami knižníc. Smernice kladú do popredia tri základné trendy ovplyvňujúce moderné spoločenstvá: konvergencia, globalizácia a participácia. V smerniciach sa považovali pre knižničnú prácu za relevantné štyri otázky:

- ◆ Sloboda slova a voľný prístup k informáciám
- ◆ Knižnice v národných informačných politikách
- ◆ Knižnice a „poznatkový priemysel“
- ◆ Ochrana knižničného dedičstva.
- ◆ Sloboda slova a voľný prístup k informáciám

Priaznivé prostredie pre slobodu slova je také, v ktorom existuje jemná rovnováha medzi uhlami pohľadu a postojmi, keď žiadna strana nie je dominantná alebo nevnučuje svoju vlastnú perspektívu. Táto rovnováha je založená na hlbokom rešpektovaní iných kultúr a na sympatiách k ich identite. Súčasne teória tolerance nepripúšťa absolútnu relativitu, existujú limity.

Smernice stanovujú základné princípy týkajúce sa prístupu k elektronickým sieťam.

Knižnice by nemali „vedome dovoliť“ prístup k nelegálnemu internetovému materiálu, ktorý je tam k dispozícii“, a mali by „formulovať“ politiku využívania internetu a vyjadriť svoje ciele pri poskytovaní verejného prístupu k informáciám elektronickej siete“. Táto politika by sa mala sústavne revidovať a aktualizovať. Táto časť sa tiež zaoberá delikátnou otázkou platenia za knižničné služby používateľmi. Smernice odporúčajú, aby jadro základných informačných materiálov, nástrojov a služieb bolo financované zo štátnych fondov a bezplatne poskytované všetkým používateľom.

Dôraz sa kladie aj na menšiny, ktorým „by mal byť“ poskytovaný materiál súvisiaci s ich vlastnou kultúrou, odrážajúci kultúru širokej komunity v ich vlastnom jazyku“.

Knižnice v národných informačných politikách

Správa knižnice, spolupráca a práca v sieti sú tradičnými otázkami knižničnej politiky a legislatívy.

Jadro odporúčaní v smerniciach Rady Európy a EBLIDA je zamerané na:

- ◆ obsah knižničnej legislatívy a politické opatrenia,
- ◆ úlohu orgánov a inštitúcií,
- ◆ typy knižníc, úroveň služieb a plnenie ukazovateľov,
- ◆ financovanie knižníc a spoluprácu medzi ústrednou a miestnou správou,
- ◆ vzdelávanie a doškoľovanie celého knižničného personálu.

Knižnice a poznatkový priemysel

V diskusii o copyrighte jemne udala tón EÚ. Smernice sa obmedzujú na rad princípov, ktoré by mali orientovať politických činiteľov, predovšetkým s ohľadom na vymedzenie práv autorov a producentov.

Keďže smernice nie sú záväzné, možno iba dúfať, že národná legislatíva bude pracovať podľa odporúčaných praktík, aby ich pomohla zabezpečiť. Malo by byť povinnosťou vlád na európskej a miestnej úrovni stanoviť pre knižnice pri copyrighte a príbuzných právach právny rámec, aby mali ako verejné inštitúcie z preferenčnej dohody úžitok.

Producenti informácií a brokeri majú veľký vplyv na obsah cirkulujúcich informácií. Riešenie pre informačné inštitúcie spočíva v zriadení inštitucionálneho konzorcia, ktoré posilní používateľov v kolektívnych rokovaniach.

Knižnice by mali byť schopné sprístupniť informácie prostredníctvom kolektívnych dohôd, licencovania a ustanovenia kolektívnych dohodovacích štruktúr.

Ochrana knižničného dedičstva

Právny depozit je hlavným nástrojom zriaďovania (historických) zbierok. Smernice odporúčajú, aby tu boli „zahnuté všetky kategórie publikácií“ a predovšetkým aby bol vybudovaný most medzi legislatívou depozitu a legislatívou copyrightu.

Knižnice sú úžasným svetom, kde sa ľudia vzdelávajú, príjemne cítia a kde sa im pomáha hľadať vlastnú identitu.

Knižnice sledujú sociálne, kultúrne a vzdelávacie misie, pestujú spoločné hodnoty, nové kultúrne zvyky, postoje a integráciu marginálnych skupín populácie. Preto si zaslužia úctu a vďačnosť obyvateľov Európy.

*Prameň: Information Europe, leto 2000, s. 21 – 22.
(Výťah pripravil Ing. J. Kurák.)*

Miloš Kovačka šesťdesiatnikom

V týchto dňoch sa dožíva významného životného jubilea PaedDr. Miloš Kovačka, CSc. Je to neuveriteľné, že náš vážený kolega a priateľ má šesťdesiat rokov.

Jeho životná cesta, cesta mnohostrannej, neopakovateľnej osobnosti súčasného slovenského knihovníctva, sa začala 30. októbra 1940 v Sklabini pri Martine. Po absolvovaní Pedagogického inštitútu dva roky „učiteľoval“. Od roku 1966 nastúpil do služieb Matice slovenskej, do vtedajšieho Bibliografického ústavu, a to-

muto pracovisku je verný dodnes. Od roku 1987 vedie Národný bibliografický ústav Slovenskej národnej knižnice ako jeho riaditeľ.

Miloš Kovačka je jedným z najvýznamnejších tvorcov a realizátorov systému modernej slovenskej národnej bibliografie. Jeho práce formovali prakticky všetky oblasti bibliografickej činnosti na Slovensku. V 70. rokoch to bola špeciálna bibliografia, potom, až do polovice 80. rokov, zasa riešenie základných vedeckovýskumných prác z oblasti automatizácie slovenskej národnej bibliografie. Neskôr riešil úlohy súvisiace s integrovaným knižnično-informačným systémom na báze elektronizácie. V posledných rokoch sú to najmä projekty týkajúce sa konverzie a retrokonverzie klasických databáz a bibliografií a využívanie netradičných nosičov v našej činnosti.

Vymenovať desiatky koncepcií, projektov výskumných prác, štúdií nie je možné, a preto spomenieme len ďalšie hlavné okruhy jeho bohatej činnosti.

Oblasť knižníckej legislatívy značne ovplyvnil svojimi názormi, ako boli napr. návrhy vyhlášok, ale predovšetkým to bol nemalý intelektuálny a osobnostný vklad pri tvorbe nášho knižničného zákona.

Štandardizácia, tvorba bibliografických normatívov, zavedenie medzinárodných štandardov do slovenskej bibliografie – to je oblasť, v ktorej by sme bez jeho zaujatosti, ba až neústupčivosti neboli dosiahli také solídne výsledky, aké bezpochyby máme.

Ako riadiaci pracovník nielenže zaviedol automatizovaný bibliografický systém do praxe, ale stále sa stará o jeho ďalšie rozvíjanie. Nemožno nespomenúť osobnú zanosť pri formovaní a realizácii katalógu tlačí 16. storočia. Mnohé významné diela slovenskej retrospektívnej národnej bibliografie by nikdy neboli uzreli svetlo sveta bez jeho významnej pomoci, bez jeho prístupu a postupu. Z posledných takýchto počínov

spomenieme aspoň Handbuch der historischen Buchbestände in Europa, zv. 4: Slowakische Republik, do ktorého napísal i rozsiahlu úvodnú štúdiu.

Oceňujeme jeho starostlivosť o mladých ľudí, ktorí mali i majú na jeho pracovisku vždy zelenú. Kedykoľvek si nájde čas, aby poradil, pomohol.

Obdivuhodné sú jeho metodické aktivity – stovky prednášok, školení, inštruktáží pre slovenských knihovníkov a bibliografov.

V Spolku slovenských knihovníkov tiež vyoral svoju brázdzu, či už ako jeho podpredseda, člen výboru, alebo ako dlhoročný predseda jeho bibliografickej sekcie. Je členom Ústrednej knižničnej rady pri MK SR.

Oblasť literárnej vedy je druhým pólom jeho činnosti: devätnáste storočie – študentské spoločnosti a ich časopisy a zborníky, štúrovci – romantici a skeptici, Pavol Országh Hviezdoslav, desiatky štúdií, príspevkov, prednášok. Túto oblasť však lepšie zhodnotia literárni historici.

Významný je aj jeho prínos v oblasti cirkevných dejín, predovšetkým pri spracovaní evanjelických osobností slovenskej kultúry.

Ako sme už povedali, vymenovať všetky oblasti aktivít Miloša Kovačku v krátkom príspevku nie je možné. Spomeňme ešte aspoň jeho činnosť editora – desiatky zostavených zborníkov či bibliografií.

Personálna bibliografia Dr. Miloša Kovačku je nielen neuveriteľne rozsiahla a po obsahovej stránke rozmanitá, ale predovšetkým ho charakterizuje ako „renesančného človeka“, akých je dnes už málo.

Jeho čestnosť, zásadovosť a priamosť, jeho snaha nájsť v každom človeku niečo dobré, jeho neuveriteľná pracovitosť a kolegiálnosť, jeho pevné postoje v ťažkých časoch, a tých prežil nemálo, sú charakteristikou osobnosti, akých máme málo, aké nám chýbajú, o aké by sa mala opierať mladá generácia.

Na záver už len pranie za nás všetkých – veľa zdravia, optimizmu, pracovných i osobných úspechov, a najmä ostaň ešte dlho naším kolegom, priateľom a druhom na neľahkej ceste nášho profesionálneho života.

Potrebujeme Ťa! Mnoha ljeta!

d. s.

Nezabudnite!

**Ešte do 30. novembra 2000
sa môžete uchádzať
o finančný príspevok
poskytovaný z účelových
prostriedkov
Ministerstva kultúry SR
na rok 2001.**

**Finančné prostriedky sa môžu
poskytnúť len na základe žiadosti
predloženej na predpísanom formulári,
vyplnenej a odovzdanej na každý
projekt zvlášť.**

**Súčasťou žiadosti musia byť informácie
vo forme povinných príloh.
Do konkurzu sa zaradia iba kompletne
vyplnené žiadosti, odovzdané
v podateľni MK SR alebo poslané poštou,
pričom rozhodujúci bude dátum
poštovej pečiatky na obálke.**